

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

4 | 2020

- 1.–14. 11. | První zimní sčítání v rámci liniového sčítání druhů (LSD); www.birdlife.cz/lsd
 11. 11. | Ornitolog na drátě: Migrace; www.birdlife.cz/ornitolog-na-drate
 11.–12. 11. | Webinar pro učitele Ptáci ve městech; www.birdlife.cz
 9. 12. | Ornitolog na drátě: Ptáci hodinka; www.birdlife.cz/ornitolog-na-drate
 25. 12. – 7. 1. | Druhé zimní sčítání v rámci liniového sčítání druhů (LSD); www.birdlife.cz/lsd
 8.–10. 1. | Třetí ročník sčítání ptáků na krmítkách; ptacihodinka.birdlife.cz
 13. 1. | Ornitolog na drátě: Jak ptáci přežívají zimu; www.birdlife.cz/ornitolog-na-drate
leden a únor | Vycházky ke Světovému dni mokřadů na mnoha místech republiky; aktuální informace na www.birdlife.cz
 10. 2. | Ornitolog na drátě: Sovy; www.birdlife.cz/ornitolog-na-drate

Plán exkurzí ČSO na rok 2021

Izrael | březen | To nejlepší z Izraele během jarního tahu, desetidenní letecký zájezd.

Camargue a kaňon řeky Verdon | 27. 4. – 2. 5. | Týdenní autobusový zájezd, přesun termínu z roku 2020.

Znojensko a NP Podyjí | konec května | Víkendový autobusový zájezd s vlastní dopravou na místo, přesun termínu z roku 2020.

Irsko | 3.–10. 7. | Kolonie mořských ptáků, týdenní letecký zájezd, přesun termínu z roku 2020.

Západní Gruzie | září | Podzimní tah dravců, desetidenní letecký zájezd.

Hortobágy, Maďarsko | září–říjen | Podzimní tah jeřábů, čtyřdenní víkendový autobusový zájezd, přesun termínu z roku 2020.

Etiopie | listopad | Dvoutýdenní letecký zájezd, přesun termínu z roku 2020.

Aktuální informace naleznete na birdlife.cz/exkurze a [primaroute.cz](http://birdlife.cz/primaroute).

Plán je pouze orientační. Jestli a v jaké podobě se exkurze uskuteční, bude záviset na aktuální situaci ohledně restriktivních opatření proti šíření koronaviru v konkrétní zemi.

Vánoční dárky, které potěší nejen lidi, ale i ptáky, najdete na

eshop.birdlife.cz

Objednávky vyřizujeme do 18. 12.

Pak bude prodej kvůli inventuře do 10. 1. pozastaven.

Ptáci svět – časopis ČSO | Ročník XXVII, číslo 4/2020

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptáci svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: csob@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka; **Jaroslav Cepák**, krouzkovaci_stanice@nm.cz | **Gabriela Dobruská**, dobruska@birdlife.cz | **Lucie Hošková**, hoskova@birdlife.cz | **Barbora Kaminiecká**, barbora.kaminiecka@nature.cz | **Jiří Sládeček**, sladeczek@psp.cz | **Věra Sychrová**, sychrova@birdlife.cz | **Zdeněk Vermouzek**, verm@birdlife.cz | **Lukáš Víktoř**, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 350 Kč.

Obsah a některá čísla najdete v pdf na birdlife.cz/ptacisvet.

Grafický návrh a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz) | Tisk: **Grafotechna plus, s. r. o., Praha**

Jazyková korektura: **Milan Bronclík**

Toto číslo vyšlo 10. 11. 2020 v nákladu 4200 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 18. 1. 2021. Vyjde v únoru.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Zrzohlávka rudozobá (*Netta rufina*) na snímku Jiřího Liščáka.

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.

Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptacisvet

a profil na Facebooku [facebook.com/Ptacisvet](https://www.facebook.com/Ptacisvet).

- 1 | Úvodník / Alena Klvaňová
 1 | Z terénu i z kanceláře / Věra Sychrová

Co přinesl poštovní holub

- 2 | Jiříčka, pták roku 2020, se loučí / Věra Sychrová
 2 | V Krkonoších žije třicetkrát víc lidí, než je hnízd jiříček / Hana Trachtulcová a Dušan Vodnárek

Letem ptáčím světem Bány Kaminiecké

- 3 | Olovo opět na scéně
 3 | Pěstitele oliv už nezabíjejí ptáky
 3 | Břehouš rudý novým držitelem rekordu

Z domova

- 4–5 | Zajímavá pozorování od července do října / Jan Grünwald, Jan Studecký

Objektivem...

- 6–7 | Objektivem Jiřího Liščáka

Zajímavosti z ptáčích říše

- 8–9 | Druhý hnízdní atlas ptáků Evropy / Alena Klvaňová, Petr Voříšek, Verena Keller, Sergi Herrando

Rozhovor

- 10–12 | Řezabinec je má srdeční záležitost. Rozhovor s Karlem Peclem / Gabriela Dobruská

Poznáte...?

- 13–15 | Poznáte zimující bahňáky? / Jiří Šírek, Jan Hošek

Mladým ornitologům

- 17 | Kruhlavovky hlavolamy / Vladka Sládečková
 17 | Poleť se mnou do přírody / Gabriela Dobruská

Zajímavosti z ptáčích říše

- 18 | Vždy ve střehu: náš „běžný“ druh je totiž jinde rarita! / Tomáš Grim

Ptáci svět v říši umění

- 19 | Krocán a imprese Clauda Moneta / Daniel Razím
 19 | Stehlik a Kristus Pán / Ivan Literák

Rady, tipy, návody

- 20 | Jaké to je být ptákem?
 20 | Nechodí vám Spolkové zprávy a informační e-maily od ČSO?
 20 | Neviditelné ticho: Česká televize uvede film o mizejícím ptactvu
 21 | Provázky na ptáky? / Evžen Tošenovský

V ohrožení

- 21 | Karbofuran zabíjí ptáky i v Kambodži / Jiří Hrubý
 22 | Alarmující zprávy o stavu biodiverzity / Alena Klvaňová
 23 | Zákaz vstupu aneb ochrana přírody v Česku / Michal Šindel

Ze života ČSO

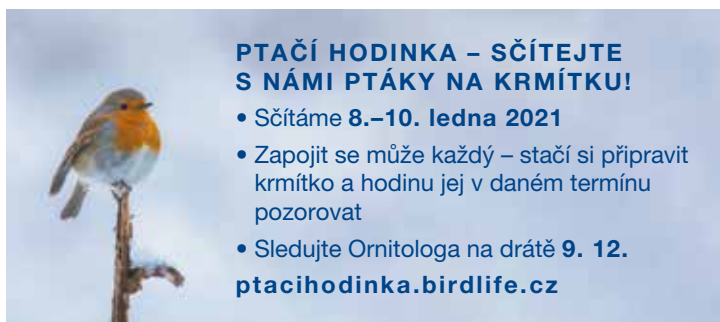
- 24 | Projekt Athene byl pro severočeské sýčky jednoznačným přínosem / Martin Šálek a Miroslav Bažant
 25 | Ohlédnutí za 2. žákovskou ornitologickou konferencí / Gabriela Dobruská a Katarína Slabeyová

Za ptáky do světa

- 26–28 | Nová Guinea – hledání okřídlených legend / Břenek Michálek

PTAČÍ HODINKA – SČÍTEJTE S NÁMI PTÁKY NA KRMÍTKU!

- Sčítáme 8.–10. ledna 2021
- Zapojit se může každý – stačí si připravit krmítko a hodinu jej v daném termínu pozorovat
- Sledujte Ornitologa na drátě 9. 12. ptacihodinka.birdlife.cz

Po celé září a říjen doslova přšely jedna za druhou zprávy světových a evropských institucí, zabývajících se ochranou přírody, o největším úbytku druhové rozmanitosti v historii lidstva. K těmto důležitým dokumentům čerpajícím z vědecky podložených údajů (viz str. 22) řadím i film *Život na naší planetě*, který měl 23. září premiéru na Netflixu a je celoživotní zpovědí nejúspěšnějšího popularizátora přírody všech dob sira Davida Attenborougha. Všichni autoři docházejí ke stejným alarmujícím výsledkům a spojují své hlasy v burčující výzvě: máme poslední šanci na záchranu biodiverzity, nečekejme, až nebude cesty zpět.

Jako poslední v řadě bylo 19. října publikováno hodnocení stavu přírody EU Evropské agentury pro životní prostředí. I z něj jasně vyplývá, že hlavní hrozbou pro biologickou rozmanitost je neudržitelné hospodaření a využívání přírodních zdrojů a zejména způsob produkce potravin. Vyšlo jen pár dní před hlasováním o podobě Společné zemědělské politiky (SZP) rozhodující o hospodaření v EU v letech 2021–2027. Na poslance evropského parlamentu apelovali vedle ČSO i stovky jiných organizací a jednotlivců včetně vás, kteří jste jim posílali naléhavé vzkazy, aby dali šanci přírodě. Europoslanci se však 23. října přiklonili ke kompromisnímu návrhu, který zachovává současný neudržitelný stav a podporuje intenzivní hospodaření se všemi negativními dopady na kvalitu půdy, vodu v krajině, znečištění či úbytek druhů. Všem do očí bijícím apalům navzdory. Nechtějí snad politici slyšet pravdu a stále věří, že nebude tak zle, že je vědci jenom straší? Nepřinesla nám snad letošní pandemie COVID-19 varovné memento, že jsme jako lidstvo závislí na zdravé planetě?

V myslí mi tanou obrazy z Attenboroughova filmu – doutnající půda vypálených deštných lesů, monokultury palem, mrtvé podmořské krajiny – připomínající apokalyptické sci-fi z budoucnosti, dnes však mnohde skutečnost. Nesmíme to ale vzdát. Naopak, chápeme současný stav jako impuls k ještě většímu úsilí. Zmíněné dokumenty přináší i pozitivní zprávy o tom, co se díky ochrannářskému úsilí a změnám legislativy podařilo, a také popisují kroky, které je třeba podniknout. Musíme změnit myšlení a žebříček hodnot a na jeho nejvyšší příčku postavit zdravou planetu.

Krise ukázala také to, že se lidé dokážou spojit a pro společný cíl leccos obětovat. Budeme-li všichni včetně politiků a vlivných osobností brát při svém rozhodování v potaz ochranu biodiverzity, stále ještě můžeme zajistit lepší budoucnost nejhroženějších druhů, jako je ibis obrovský nebo kakapo sovi, ale i dřívě běžných čejek či skřivanů a v neposlední řadě nás samotných.

Alena Klvaňová

Foto: Jiří Hornek

Ministerstvo životního prostředí spustilo záchranný program pro sýčka obecného, který patří k nejhroženějším ptákům naší krajiny. Na přípravě se podílel Martin Šálek, který se výzkumem a ochranou sýčků dlouhodobě zabývá v ČSO a v Ústavu biologie obratlovců AV ČR. Díky záchrannému programu bude v dalších letech možné sýčky lépe chránit. Tyto sovy měly letos výjimečný rok – díky dostatku hrabošů mohly vyvést 95 mláďat, což je o třetinu víc než loni. Bohužel, krátce po vyhlášení záchranného programu ministerstvo zemědělství znovu povolilo rozhoz jedu na hraboše, kterými se sýček živí. Jaký vliv měl nadbytek hrabošů na populaci sýčků, nám ukážou další roky. Více o sýčkovi na str. 24–25.

✎ **Letošní hnízdní sezona na největším moravském rybníku Nesyt byla zcela mimořádná.** Díky tomu, že téměř tři sta hektarový rybník, který je součástí NPR Lednické rybníky, byl částečně letněný již od loňského podzimu, zde svá mláďata vyvedlo nejméně 26 párů tenkozobců opačných, 18 párů pisil čáponových či 11 párů husic liščích. Takové počty u druhů, které se vyskytují spíše na slaných jezerech Rakouska a Maďarska, nebyly v Česku dosud zaznamenány.

✎ **V polovině září jsme uspořádali tradiční víkendovou akci pro rodiny s dětmi, tentokrát v malém kempu na Slapech.** Zúčastnilo se 24 dětí, které se během víkendu prostřednictvím her naučily mnohé o ptácích a jejich životě. Zjistily například, jakým nástrahám ptáci musejí čelit při migraci a jak lze ptákům pomoci.

✎ **Začátkem října jsme na Josefovských loukách vypustili dvě mladé jalovice praturů.** Spásáním křovin i rostlin a rozdupáváním podmačených luk pomohou s vytvářením vhodných podmínek pro mokřadní a luční ptáky. Praturů jsou samostatně v ohrožené pastvině. Později budou sdílet společný prostor s koňmi, které máme v ptačím parku od ledna 2018.

✎ **O prvním říjnovém víkendu uspořádala jihomoravská pobočka ČSO první dobrovolnickou brigádu v nově budovaném ptačím parku Kosteliska v Dubňanech.** Zúčastnilo se 40 dobrovolníků, kteří se zaměřili na příbřežní zóny Jarohněvického rybníka. Posekli nálet dřevin a nepůvodní druhy rostlin a mimo jiné vytvořili nové pastviny pro husy.

✎ **Dne 17. října jsme poprvé v historii ČSO uspořádali členskou schůzi on-line.** Prostřednictvím živě vysílaného přenosu proběhly přednášky, diskuse i hlasování účastníků, a to bez výrazných komplikací.

✎ **Připojili jsme se k prohlášení odborníků, kteří nesouhlasí s přípravou kanálu Dunaj-Odra-Labe.** Mezi signatáři jsou dva rektori, 12 děkanů, devět ředitelů ústavů Akademie věd a desítky dalších předních akademiků

a odborníků napříč institucemi a společnostmi. Podle nich jde o zcela zbytečný a neúměrně drahý projekt, který významně a nevratně poškodí říční ekosystémy, vodní režim krajiny a životní prostředí.

✎ **V akci Týden Skleněného zabijáka jsme vyzvali veřejnost, aby pátrala po prosklených plochách, kde se nárazem zabíjejí ptáci.** Podle našich odhadů u nás takto každý rok přijde o život milion ptáků. Díky údajům od veřejnosti jsme získali argumenty, které nám pomohou v jednáních s majiteli a provozovateli nebezpečných objektů.

✎ **Tradiční Festival ptačtva měl pro tento rok heslo „Od sebe dál, ale blíž přírodě“.** Kromě tradičních vycházek se účastníci mohli zapojit do individuálního pozorování ptáků. Pokud svá pozorování během festivalu zadali do faunistické databáze, objevila se jejich vycházka na speciálně vytvořené mapě. Celkem zde bylo zachyceno 180 vycházek.

✎ **Vyzvali jsme příznivce ČSO, aby prostřednictvím audiovzkazů oslovili europoslance před hlasováním o nové Společné zemědělské politice a požádali je, aby hlasovali za zdravou a pestrou krajinu.** Sešlo se několik desítek vzkazů, které jsme předali europoslancům společně s výzvou českých vědců a připomínkou, že naše petice za zdravé zemědělství měla 56 tisíc podpisů. Bohužel to nestačilo a europoslanci odhlasovali, že i nadále se v Evropě bude hospodařit především intenzivně, bez ohledu na potřeby přírody a krajiny.

✎ **Základní škola Filosofská v Praze 4 je nově bezpečným místem pro ptáky.** Všechna okna nejrizikovější části budovy, ve kterých se zrcadlilo okolí a která kvůli tomu mála ptáky, jsou nyní vybavena nahusto vylepenými samolepkami. Díky nim ptáci včas rozpoznají překážku a nebude jim hrozit, že do okna vrazí a vážně se zraní. Akci zabezpečování skel s doprovodným programem pro děti jsme organizovali ve spolupráci se společností Freudenberg. Zúčastnilo se přes 400 žáků ze 16 škol.

Jiříčka, pták roku 2020, se loučí

Rok jiříčky obecné se nachýlil ke konci a už brzy bude předávat pomyslné žezlo a korunu dalšímu druhu. Jaký tedy byl rok jiříčky obecné? V kampani jsme se snažili upozornovat na to, že jiříčka to s námi lidmi nemá lehké, když kvůli stavebním úpravám a dalším zásahům přichází o místa, kde by mohla hnízdit.

- Vydali jsme leták *Pod jednou střechou s jiříčkami*, ve kterém jsme představili způsoby, jak jiříčce pomoci a jak ji chránit. Najdete ho na www.birdlife.cz/ptak-roku-2020-jiricka-obecna/, skvěle poslouží i na další roky.
- Vyzvali jsme veřejnost k mapování jiříččích kolonií. Díky tomu jsme do naší databáze rorysi.cz získali údaje o 970 hnízdištích.

- Uspořádali jsme webinář o ochraně synantropních ptáků.
- Pustili jsme se do vývoje prototypu jiříččí věže, kde by mohly jiříčky bezpečně hnízdit.
- Poskytli jsme 250 konzultací na téma ochrany jiříček.

Po celý rok jsme od vás dostávali potěšující zprávy, že jiříčky hnízdí právě na vašem domě nebo že kolem vás protahují při své cestě na jih. Děkujeme vám všem, kteří jiříčky chráníte a připravujete jim prostředí, do kterého se mohou vracet a kde je jim dobře. Rádi zveřejňujeme vaše fotografie a komentáře. Další najdete na webu birdlife.cz/rok-jiricky.

Věra Sychrová

Děti ze 2. třídy Masarykovy základní školy v Bohutíně se zabývaly problematikou mizení jiříček z našich měst a obcí. Pracovaly s internetem a časopisem Ptáci světa, sledovaly jiříčky a vlaštovky sbírající bláto u kaluží a pozorovaly, jak složité je postavit hnízdo na moderních fasádách. Děti o tom zpracovaly nástěnku a napsaly dopisy, které předaly majiteli zařízení, který hnízdění bránil. Nakonec se naučily vyrobit umělé hnízdo z keramické hlíny a nabízejí je zájemcům, kterým není osud života kolem nás lhostejný.
Jindra Bátková, Bohutín

Soužití jiříček, koní a lidí v hřebčíně ve Slatiňanech trvá od nepaměti. Necháváme jim prostor pro život, u nás jsou tito drobní ptáčci vítáni. Hnízd jsou v celém hřebčíně desítky a poletující jiříčky nám dopřávají nádhernou podívanou. Máme jich tolik, že stájím říkáme „sídliště jiříček“. Ráda po hřebčíně pravázím děti, kterým popravdě říkáme, že jiříčky a vlaštovky jsou malí veterináři, kteří zobají mouchy, aby se koním ulevilo a nemuseli se stále ohánět.
Kristýna Klzová

V Krkonoších žije třicetkrát víc lidí, než je hnízd jiříček

Od června do srpna letošního roku provedli členové Oblastní ornitologické sekce při Správě KRNP dosud nejrozsáhlejší sčítání hnízd jiříček v Krkonoších a v Podkrkonoší. Oblast mapování ležela mezi hranicí s Polskem, Harrachovem na západě, Trutnovem na jihu a Královcem na východě.

Společnými silami se podařilo zmapovat 104 částí obcí a 72 horských bud či lučních enkláv. Celkem jsme objevili 3355 hnízd. Z tohoto počtu se 166 hnízd nacházelo na horských boudách, 1707 v obcích a 1482 v Podkrkonoší. Záznamy o hnízdění jsou k nahlédnutí v mapě na <http://bit.ly/jiricky-v-krkonosich>. Nejvýše položená hnízdní kolonie v Česku se nachází na Luční boudě v nadmořské výšce 1410 m n. m. Napočítali jsme v ní 52 aktivních hnízd. Více než 70 % jiříček však hnízdilo v nadmořské výšce 350–500 m n. m. Nejčastěji se hnízda nacházela na budovách zemědělských usedlostí a farem. Významným hnízdištěm ve městech byly bytové domy a panelová sídliště po zateplení.

Pro zajímavost jsme si udělali statistiku, kolik jiříček zde žije v porovnání s počtem obyvatel a obydlených domů v jednotlivých obcích. Hnízdo jiříček je v průměru na každém pátém domě, a jeden hnízdní pár tak připadá téměř na 30 lidí. Během mapování jsme zaznamenali, že mnoho lidí vůbec nerozliší jiříčku od vlaštovky. Stále před námi stojí nelehký úkol přitáhnout více lidí k poznávání přírody a budování touhy po její ochraně.

Hana Trachtulcová a Dušan Vodnárek

Ve Vrbně pod Pradědem se jiříčkám i rorýsům daří dobře. Snažíme se tu už několik let ukazovat, o jak krásné ptáčky jde a proč je chránit. Radnice na domech instaluje speciální prvky pro hnízdění. Také při stavebních pracích se hlídá, aby nebyla ohrožena hnízda.
Alena Kiedroňová, Vrbně pod Pradědem

Na Tovačovské provozovně společnosti Českomoravský štěrk každoročně hnízdí několik desítek jiříček obecných. V roce 2020 tu hnízdilo více jak 50 párů, jimž po celou dobu hnízdění zajišťujeme ochranu.
Kristýna Šebková

Toto smíšené hejno vlaštovek a jiříček nás navštívilo 1. září

Dana Nagy, Dubřany

Úplně mě ohromilo to množství ptáků, které možná není z fotografií patrné, protože když jsem se k nim blížila, postupně odlétali – přeče mi nebudou pozovat, že!

Jana Žáková, Nenačovice

Foto: Yves Adams, Vilda

Labutě zpěvně patří k druhům ohroženým olovem

Olovo opět na scéně

Neuvěřitelných 20 000 tun olovených broků je v Evropě každoročně vystřeleno při lovech zvěře, bez ohledu na to, zda zasáhnou určený cíl. Více než milion vodních ptáků, kteří nepadli za obětí lovcům, každoročně uhynie po požití olovených broků, které najdou ve svém okolí. Olovo je toxické pro rostliny, půdu i vodu, a tudíž i pro zvířata a lidi. Na začátku září předložil Evropský výbor pro registraci, vyhodnocování, autorizace

a zákazy chemických látek (REACH), složený ze zástupců všech členských zemí, návrh na definitivní zákaz používání olovené munice v mokřadech. Pokud návrh schválí Evropský parlament a Rada, půjde o velký krok vpřed k ochraně evropských druhů vodních a mokřadních ptáků a jejich prostředí. Zákaz používání olovených broků samozřejmě neznamená zákaz lovu. Už dnes jsou nabízeny alternativy střeliva méně škodlivé pro životní prostředí. A proč byli přednostně vybráni právě vodní a mokřadní ptáci? Protože jsou nejzranitelnější. Často si spletou olovené broky s drobnými kamínky šterku, který vyhledávají, aby jim v žaludku pomohl s trávením rostlinné potravy. A protože v mokřadech bývá drobného šterku nedostatek a broky lze zaměnit i za ulity malých měkkýšů, jsou zde otravy olovem častější než v jiném typu prostředí. To ale neznamená, že jinde je olovo neškodné. Otravy postihují i hrabavé ptáky či koncové predátory požírající uhynulá či ulovená postřelená zvířata. Již dnes se uvažuje o zákazu používání olova i při lovu v jiném než mokřadním prostředí a také při rybolovu, kde je používáno jako zátěž. V České republice platí zákaz používání oloveného střeliva v mokřadech již od roku 2011. V praxi to však znamená, že se nepoužívá pouze v chráněných oblastech. Současný návrh ale zahrnuje veškeré vodní plochy včetně sto metrů široké zóny kolem nich. To samozřejmě vyvolává velikou nevoli ze strany myslivců a lovců, a lze tak očekávat ještě velmi bouřlivou diskusi.

Podle birdlife.org

Pěstitelé oliv už nezabíjejí ptáky

Mnoho současných celoplanetárních potíží v ochraně přírody lze vyřešit pohledem na náš talíř. Problematika pěstování palmy olejné a jeho dopadu na životní prostředí hlavně v Indonésii je už dobře známá. Ale nemusíme mířit až do vzdálené Asie. Středomořské státy Evropy jsou světovou jedničkou v produkci olivového oleje a zaujímají 70 % podílu na světovém trhu s touto komoditou. Kromě kuchyňského využití je olej využíván i v kosmetickém průmyslu a jako palivo. Pěstování oliv je v Evropě prastarou tradicí a olivové háje mají i svou kulturní a přírodní hodnotu a poskytují útočiště mnoha živočišným druhům včetně ptáků. Jenže i u oliv byla kvůli výnosům šetrná ruční sklizeň často nahrazena stroji, pracujícími hlavně v noci. V roce 2018 vyšel ve Španělsku nenápadný článek o tom, že během noční sklizeň je v jednom andaluském olivovém háji zabito asi 100 ptáků na hektar. To v přepočtu na celou plochu znamená hrozivé číslo 2,6 milionu mrtvých ptáků ročně. Tato čísla a obrázky mrtvých pěnic černohlavých, drozdů a pěnkav mezi čerstvě sklizenými olivami rozvířily veřejnost i ochránáře k nebyvalému tlaku na pěstitele oliv. Letos v březnu byla na celém území Španělska a Portugalska noční sklizeň s pomocí techniky zakázána, a ptáci tak opět mají možnost v olivových hájích bezpečně přenocovat. Je to jen jedna

Pěnice černohlavé patříly k častým obětem strojové sklizeň oliv

Foto: Cayambe (CC BY-SA 3.0)

z vyhraných bitev v nekončící válce s velkoproducenty zemědělských plodin. To, co máme denně na talíři, by nám mělo nejen chutnat, ale také by mělo být vypěstováno v prostředí, které je rozmanité a bezpečné i pro život jiných tvorů, než je privilegovaný *Homo sapiens*.

Podle birdlife.org

Břehouš rudý novým držitelem rekordu

Břehouši rudí krmí se před tahem

Za rekordmany v přeletu světových oceánů jsou považováni rybáři dlouhoocasí, kteří ročně nalétají až 80 000 km. Proto možná leckoho překvapí, že nejnovějším známým vítězem v délce nepřerušovaného letu je břehouš rudý, velký druh bahňáka z čeledi slukovitých. Samec označený satelitním vysílačem dokázal letos v září uletět vzdálenost 12 200 km ze svého hnízdiště na Aljašce na zimoviště

na Novém Zélandu za jedenáct dní, během nichž ani jednou nepřistál, aby si odpočinul. Břehouši jsou k takto extrémnímu letu dobře vybaveni. Před tahem dokážou zdvojnásobit svou hmotnost, aby měli z čeho čerpat energii. Mají dlouhá, zašpičatělá křídla a tvarem těla připomínají stíhací letadlo. Za letu zřejmě nespí, a přestože letí nad širým oceánem, dokážou včas změnit směr, aby dosáhli svého cíle. Na tahu zřejmě využívají síly větru. Jesse Conklin, odborník na ptačí migraci, k tomu poznamenává: „Existují i jiní ptáci, kteří zvládnou přelety podobného rozsahu, řekněme 10 000 km, ale na světě není zase tolik míst, kde je to nutné. Břehouš rudý tedy není jediný pták, který je toho schopen, ale je to zřejmě jediný pták, který to udělat musí.“

Podle The Guardian

Foto: Ding Li Yong, BirdLife International

Bára Kaminiecká | pracuje v AOPK ČR, kde se věnuje problematice obchodu s chráněnými druhy živočichů a rostlin (CITES). Má velkou slabost pro vodní a mokřadní ptáky. Je členkou výboru ČSO.

Zajímavá pozorování od července do října

Foto: Ondřej Kauzál

Budníček tlustozobý (*Phylloscopus schwarzi*) odchytený na Červenohorském sedle

Zatímco na jaře jsme se v záplavě zajímavých pozorování nemohli rozhodnout, které druhy vám v pravidelné rubrice představit, podzim byl prozatím o něco klidnější. Ne že by snad na našem území bylo málo vzácných druhů, ale nebylo příliš mnoho pozorování, která by nad ostatními vysloveně vyčnívala. V případě racka velkého (*Ichthyaetus ichthyaetus*), který se opět, stejně jako vloni, objevil nejen na Sopřečském rybníce, ale i podruhé v jižních Čechách (pole u Borkovic, následně rybník Velký Tisý), jsme došli k závěru, že bychom se už potřetí opakovali, a proto mu zde nebudeme věnovat zvláštní pozornost. I tak je to však stále výjimečný druh, který si zaslouží zmínku alespoň v úvodu. S podzimem přichází také doba vzácných severovýchodních pěvců, kterým se věnujeme v odstavci o Červenohorském sedle. Že se vzácní pěvci nedokládají jen odchyt, ilustrují pozorování ze sousedních států. Proto mějte oči na stopkách, třeba budete právě vy první, kdo u nás najde například nějakou z modrušek, které se zřejmě po dobré sezoně valí do střední Evropy.

Malá invaze volavek rusohlavých

Zatímco vloni jsme vás informovali o teprve devátém pozorování volavky rusohlavé (*Bubulcus ibis*) v ČR (*Ptačí svět* 3/2019), letos se pozorování tohoto druhu více než zdvojnásobila. V databázi Avif se tak objevila pozorování na 13 různých lokalitách, z nichž první případadlo na 26. dubna, kdy David Horal našel jednoho jedince na Loveckých loukách poblíž města Lednice, a zatím poslední pozorování je z oblasti Lednických rybníků ze 6. října. Nejčastěji byly volavky viděny na rybníku Nesyt z pozorovatelný blízko obce Hlohovec, kde bylo pozorováno až devět jedinců najednou. Volavky

rusohlavé se objevily výlučně na jihu našeho území, zejména pak na jižní Moravě (například ve zmíněné Lednici nebo Bzenci), opakovaně byly zaznamenány i v jižních Čechách (například na Vrbenských rybnících) a jedno pozorování je i z Vysočiny (Biskupice).

Rybák severní na očistné zastávce

Teprve jedenáctý záznam tohoto druhu v Česku se podařil 19. července na vodní nádrži Rozkoš. Ve stejnou dobu, kdy se tam zdržovala také chaluha příživná (*Stercorarius parasiticus*), objevil Lukáš Hamáček na jedné z bójí rybáka severního (*Thalasseus sandvicensis*). Ačkoliv by se dalo od rybáka na tahu čekat, že lokalitu v krátké době opustí, tento se zdržel skoro měsíc. Možná také proto, že měl pod ocasem a částečně na křídle peří špinavé od červené kapaliny, do které se někde cestou namočil. Zrovna rybák severní je druhem, který kvůli svému způsobu života na moři na ropný odpad doplácí poměrně často. Čisté prostředí české vodní nádrže mu ale umožnilo peří během následujících týdnů úplně vyčistit a vydat se znovu na cestu v plné síle.

Chaluhy – plody větrného počasí?

Během letošního léta a začátku podzimu se na území ČR objevilo dohromady hned sedm chalu. To je velký skok oproti předchozím letům a je možné, že za výskyt velké části z nich může větrné počasí, které náležím často předcházelo. Jednu se z kraje léta nepodařilo vůbec blíže určit, většinou se pak jednalo o chaluhy příživné, které byly zaznamenány v červenci a na konci srpna. Začátkem září se objevila pro změnu chaluha malá (*Stercorarius longicaudus*), která se zdržela přibližně týden na nádrži Rozkoš většinou velmi daleko od břehu. Třetím druhem se pak stala chaluha pomořanská (*Stercorarius pomarinus*) viděná na Heřmanickém rybníku u Ostravy 3. října, která se ale zdržela pouze

do dalšího dne. Nechme se překvapit, jestli do konce roku ještě doplní statistiku u nás nejvzácnější druh, chaluha velká (*Stercorarius skua*). Ta se letos z vnitrozemských států objevila například v nedalekém Maďarsku.

Červenohorské sedlo – český Helgoland

Odchyťová akce Červenohorské sedlo, která probíhá na stejnojmenné sníženině Hrubého Jeseníku, je dlouhodobě známa jako místo, kde můžete nejen získat nezapomenutelný vhled do nočního tahu pěvců, ale s notnou dávkou štěstí se také setkáte s pořádnými raritami. Začátkem října se zde vůbec poprvé podařilo odchytit strnada severního (*Calcarius lapponicus*). Tento druh hnízdí nejbližší ve Skandinávii a u nás byl v minulosti zaznamenán jen šestkrát na tahu a v zimě. Trvalo to pak pouhé čtyři dny a do sítě zabloudila další, ještě větší rarita: budníček tlustozobý (*Phylloscopus schwarzi*). Ten hnízdí až v mírném pásu východní Asie a zimuje v jihovýchodní Asii. Na podzim se ale pravidelně zatoulává třeba i na pobřeží Baltu a Severního moře, ve vnitrozemí se ho však podaří zaznamenat jen výjimečně. Tento odchyt byl celkově třetím záznamem na území České republiky. Odchyťová stanice Červenohorské sedlo už jedenáctým rokem nepřetržitě sleduje tah ptáků přes pohorí Hrubý Jeseník od konce července do začátku listopadu. Projekt je unikátní zejména použitím silného halogenového reflektoru pro lákání nočních migrantů, díky čemuž získáváme jedinečné informace o počtu a druhovém složení v noci protahujících druhů. Aktuální dění na odchyťové stanici můžete sledovat i on-line na webové adrese fkco.cz/chs.

Tři nové záznamy jespáka skvrnitého

Jespák skvrnitý (*Calidris melanotos*) je u nás návštěvníkem z opravdu velké dálky: hnízdí v tundře severní Ameriky a východní Asie

Foto: Jan Studecký

Rybák severní (*Thalasseus sandvicensis*) na vodní nádrži Rozkoš. Na fotce je dobře vidět zašpinění pod ocasem.

Foto: Jaroslav Vaněk

Volavka rusohlavá (*Bubulcus ibis*) na rybníku Nesyt

Foto: Zdeněk Souček

Chaluha malá (*Stercorarius longicaudus*) na Vodní nádrži Rozkoš

Poštorka rudonohá (*Falco vespertinus*) na uschlém smrku na zahradě Denise Mattheyho

Foto: Denis Matthey

Foto: Sreekar Rachakonda

Jespák skvrnitý (*Calidris melanotos*) zachycený při tahové zastávce na Novohaklovském rybníku

a zimuje v jižní Americe, Austrálii a na Novém Zélandu. Přesto je v Evropě zaznamenáván každý rok a třeba v Británii je možné narazit i na menší hejtna. U nás byl do letošního roku pozorován nebo odchycen jen čtrnáctkrát a další tři pozorování přibyla letos. Jedno z mála pozorování na jarním tahu vůbec zaznamenalo několik pozorovatelů již 13. května na spuštěném Novohaklovském rybníku poblíž Českých Budějovic. Tento pták se zdržel na lokalitě od objevení ještě další tři dny. První ze dvou podzimních jedinců se objevil na Sopřečském rybníku ve východních Čechách, který musel být neplánovaně vypuštěn kvůli nákaze kapřím herpesvirem. Tam se mladý jedinec zdržoval od 8. září, což je pro tento druh jeden z časnějších termínů. Následně byl

do třetice nalezen 11. října v hejnu čejek spolu s malým počtem jespáků obecných a bojovných na rybníku Prosnák u Jistebníku na Novojičínsku. Druhý den už nebyl dohledán.

Rarity z okna obýváku aneb zázračná zahrada

Jsou lidé, kteří ptáky hledají, a pak také lidé, u kterých se zdá, že ptáci vyhledávají je. Jedním z takových je Denis Matthey, který nepřestává překvapovat neobyčejnými záznamy ptáků přímo ze své zahrady. Až neuvěřitelným se zdá pozorování strnada rolního (*Emberiza rustica*) v říjnu roku 2016, kterého Denis vyfotografoval, aniž by opustil svůj dům. Jedná se o doposud jediné

doložené pozorování tohoto druhu na území ČR. Letos zahrada opět překvapila. Na konci srpna tu Denis pozoroval v rozmezí několika hodin hned dva vzácné dravce – nejprve 30. srpna mladou poštorku rudonohou (*Falco vespertinus*) a druhý den ráno dřemlíka tundrového (*Falco columbarius*), pro kterého je srpnové datum poměrně neobvyklé. Kromě těchto druhů se letos na smřicích v zahradě během tahu zastavil třeba i kos horský (*Turdus torquatus*), bělořit šedý (*Oenanthe oenanthe*) a mnoho dalších. „Podle mě tato pozorování umožňují pozice naší zahrady v tahovém koridoru a také uschlé smrky, které na ptáky působí jako magnet,“ popisuje Denis.

Jan Grünwald, Jan Studecký

Koroptev polní (*Perdix perdix*)

Chocholouš obecný (*Galerida cristata*)

Vztah k přírodě mám již od dětství především díky výchově babičky, se kterou jsem chodil do lesa. Zatímco ona sbírala bylinky, já jsem pozoroval život v přírodě. Všiml jsem si dudka letícího přes paseku, veverka honících se v korunách stromů anebo hnízda s mladou kukačkou, kterou krmila červenka. Na zpáteční cestě lovil mandelík hajní nad loukou hmyz, aby poté usedl – kam jinam než právě na mandel. Tyto vzpomínky mám téměř šedesát let a jsou stále živé.

Když jsem si po mnoha a mnoha letech koupil první fotoaparát a k tomu teleobjektiv, bylo mým snem vyfotit právě dudka, mandelíka či kukačku. Později jsem zjistil, že v přírodě nežijí jen tyto druhy, ale že se zde vyskytuje mnohem více zajímavých ptáků. Naštěstí bydlím v krásném kraji jižní Moravy, kde se v přírodě něco děje po celý rok.

Fotím především v okolí svého bydliště, někdy si ale zajedu na oblíbená místa na Slovensko nebo do Maďarska.

Pokud to počasí dovolí, vyrážím pravidelně každé ráno do přírody. Být v probouzející se přírodě, to je něco, co „můžu“ každý den. Z obrázků mám pochopitelně radost, ale zážitky mám na celý život. Ty překonávají i radost z nějakého vítězného snímku z fotografické soutěže.

Mlynařík dlouhoocasý (*Aegithalos caudatus*)

Bekasina otavní (*Gallinago gallinago*)

Druhý hnízdní atlas ptáků Evropy

Foto: EBCC

Téměř každý účastník konference EBCC Bird Numbers 2019 v portugalské Évoro se svým dílem podílel na přípravě atlasu

Druhý hnízdní atlas ptáků Evropy (EBBA2) vyjde 3. prosince v prestižním barcelonském nakladatelství Lynx. Díky účasti zhruba 120 000 dobrovolníků jde zřejmě o největší projekt občanské vědy v Evropě, při němž se podařilo zmapovat 96 % rozlohy kontinentu. Atlas přináší aktuální údaje o hnízdním rozšíření a početnosti všech 596 zjištěných hnízdících původních i nepůvodních evropských druhů. Porovnáme-li výsledky atlasu s jeho předchůdcem, který zahrnoval údaje z 80. let 20. století, zjistíme, jak se rozšíření ptáčích druhů za téměř třicet let změnilo. Výsledky se tak stanou podkladem pro další výzkum, který nám pomůže pochopit příčiny těchto změn a využít nové poznatky k účinné ochraně přírody.

Všechno začalo před deseti lety

Výsledky prvního Atlasu hnízdního rozšíření ptáků Evropy (EBBA1) se široce uplatnily ve vědě i ochraně přírody¹. Od roku 1997, kdy první atlas vyšel, se však využívání evropské krajiny i její klima proměnily a ovlivnily rozšíření a početnost ptáčích druhů. A právě potřeba tyto změny zdokumentovat byla jedním z důvodů, proč se Evropská rada pro sčítání ptáků (EBCC, ebcc.info) na své konferenci ve španělském Cáceres v roce 2010 rozhodla, že se pustí do práce na druhém atlasu. K tomu bylo třeba zmobilizovat síť spolupracovníků napříč Evropou a zřídit koordinační tým složený z odborníků ze tří evropských organizací – Švýcarského ornitologického institutu (SOI, vogelwarte.ch), Katalánského ornitologického institutu (ICO, ornitologia.org) a České společnosti ornitologické.

Mapa početnosti druhu v síti kvadrátů 50 x 50 km na příkladu moudivláčka lužního; čím tmavší červená barva, tím vyšší početnost

Mapa pravděpodobnosti výskytu v síti kvadrátů 10 x 10 km na příkladu moudivláčka lužního; čím tmavší zelená barva, tím vyšší pravděpodobnost výskytu

Evropu brázdily tisíce mapovatelů

Obrovská plocha, kterou si projekt kladl za cíl pokrýt, i rozdílné přístupy k mapování ptáků v jednotlivých zemích byly od počátku velkou výzvou. Atlas pokrývá celé území Evropy včetně evropské části Ruska a Kazachstánu, celé Turecko, Kavkaz, Kypr a ostrovy a souostroví v Atlantickém a Severním ledovém oceánu i ve Středoziemním moři. Ve spolupráci s národními koordinátory z jednotlivých zemí bylo potřeba vyvinout jednoduchou standardizovanou metodiku, kterou by všichni společně používali². V síti kvadrátů o rozměrech 50 x 50 km pak terénní pracovníci sbírali data o výskytu druhů a pravděpodobnosti jejich hnízdění. Nakonec se podařilo zmapovat 5 110 takovýchto čtverců. Mnozí spolupracovníci dodávali i kompletní seznamy druhů zjištěných za danou dobu (obvykle 1 až 2 hodiny). Tyto údaje sloužily zejména k tvorbě modelovaných map pravděpodobnosti výskytu v síti čtverců o rozměrech 10 x 10 km. Spolupracovali jsme i s velkými portály shromažďujícími údaje o pozorováních ptáků (eurobird-portal.org), jejichž údaje často pomohly doplnit data dodaná z jednotlivých zemí.

Práce s on-line nástroji

Národní koordinátoři zasílali data evropským koordinátorům a tyto údaje ze 48 zemí, z 5 110 kvadrátů a o téměř 600 druzích vytvořily výslednou databázi o více než půl milionu záznamech. Komplikace přinášelo nejen obrovské množství údajů, ale i skutečnost, že mnoho kvadrátů zasahuje na území více zemí a údaje pro každý z nich musely být odsouhlaseny všemi koordinátory z příslušných zemí. Ještě složitější byla kontrola dat v kompletních seznamech, kde bylo nutno odstranit všechny záznamy nehnízdících jedinců. Zde se projevila výhoda české metodiky, kdy byly atlasové kódy zaznamenávány rutinně v rámci tzv. hodinovek přímo v terénu. Obtížná práce na evropském datovém souboru ležela především na bedrech kolegů z ICO v Barceloně. Ti pro účely atlasu vyvinuli několik on-line nástrojů, které mimo jiné umožňovaly všem národním koordinátorům dodávat, kontrolovat a případně opravovat data on-line.

Kvalita dat překonala očekávání

Přístup do některých oblastí v Evropě není tak jednoduchý, jak jsme zvyklí ze střední Evropy. Chybějící silnice, neprostopupné bažiny, ale také

1 Herrando et al., *Bird Study* 2019, 66: 149–158.

2 Herrando et al., *Bird Census News* 2013, 26/1–2: 6–14.

Úkol sehnat zdarma ilustrace ptáků pro všech 556 druhových kapitol se zpočátku zdál nelehký. Vyústil však v několikaletou příjemnou a inspirativní spolupráci s celkem 46 ilustrátory z 18 zemí Evropy. Některé originální ilustrace jsou stále na prodej na ebba2.info/illustrations, jako například slavici modráčci od Christophera Schmidta.

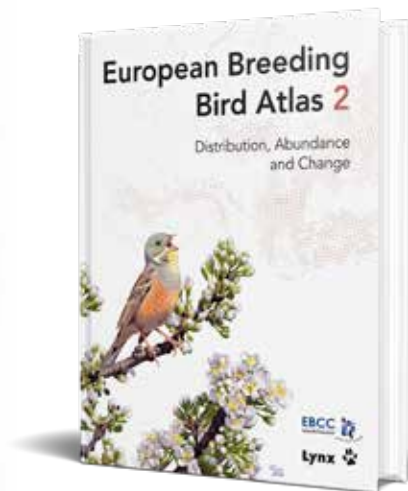
minová pole nebo ozbrojené konflikty ztěžovaly ornitologům práci. Přes všechny tyto problémy a zejména díky úsilí, nadšení a ochotě spolupracovat se národním koordinátorům a jejich spolupracovníkům podařilo dokázat téměř nemožné a nepokrytá zůstala pouhá 4 % všech sledovaných kvadrátů.

Bez peněz to nejde

Ptáky v terénu pro atlas mapovali dobrovolní spolupracovníci, to ale neznamená, že atlasy hnízdního rozšíření nepotřebují finance. Ty jsou potřeba na koordinaci, vybavení, zpracování dat a na publikaci výsledků, někde i na práci v terénu, především na dopravu do nepřístupných oblastí. Mnoho národních koordinátorů dokázalo zajistit potřebné finance pro své národní atlasy, a tím i pro sběr údajů pro atlas evropský. V jiných zemích jsou finanční zdroje na takovéto účely velmi omezené nebo nejsou vůbec. Přitom se většinou jedná o země, kde lze za málo peněz udělat mnoho práce. Koordinačnímu týmu EBBA2 se naštěstí podařilo získat grant od nadace MAVa, který významně pomohl k získání kvalitních údajů z východní a jižní Evropy, mnohdy poprvé v historii. Přispěli také ilustrátoři, kteří nejenže poskytli své ilustrace pro atlas zdarma, ale někteří z nich darovali část z příjmů z prodeje svých ilustrací. Pomohlo i mnoho dalších podporovatelů a také drobní dárci prostřednictvím sponzorství druhů.

V Evropě hnízdí 596 druhů

V době mapování (2013 až 2017) hnízdilo v Evropě 539 ptačích druhů, které považujeme na tomto kontinentu za původní. Některé jsou široce rozšířené a byly zjištěny téměř ve všech kvadrátech 50 × 50 km, jiné druhy se vyskytovaly jen na omezeném území. Více než polovina druhů byla zastížena v méně než 10 % kvadrátů. V atlasu jsme také zdokumentovali hnízdní 57 nepůvodních ptačích druhů.

Co v knize naleznete?

- 556 druhových kapitol sepsaných 348 autory
- 69 dalších druhů v příloze
- 683 map početnosti jednotlivých druhů v kvadrátové síti 50 × 50 km
- 224 map pravděpodobnosti výskytu v síti 10 × 10 km
- 445 map zachycujících změny početnosti mezi prvním evropským atlasem z roku 1997 a současným atlasem z let 2013–2017
- 556 ilustrací od 46 ilustrátorů z celé Evropy včetně českých autorů

Publikace výsledků na internetu bude následovat až později po vydání knihy. Toto zpoždění ale bude nahrazeno tím, že významná část výsledků bude dostupná v režimu Open Access a zdarma.

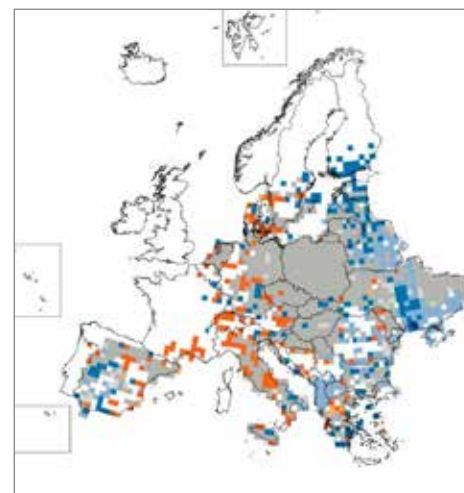
Atlas si můžete objednat v e-shopu ČSO.

Do 25. 11. platí snížená cena v předobjednávce: 1990 Kč včetně poštovního a balného.

Originální ilustrace nebo tisky vytvořené pro atlas můžete zakoupit na ebba2.info.

Mapy zobrazující pravděpodobnost výskytu pro celý kontinent

Vůbec poprvé v Evropě jsou v atlasu i mapy založené na modelování pravděpodobnosti výskytu druhů v kvadrátové síti 10 × 10 km. Pro modely byla použita data z kompletních seznamů druhů a proměnné charakterizující prostředí a klima. Věřohodné mapy se podařilo vytvořit pro 224 druhů. Tyto mapy významně přispívají k pochopení rozšíření druhů, zejména těch běž-

Změny v rozšíření moudivláčka lužního v Evropě mezi prvním a druhým atlasem.

Oranžové kvadráty – vymizení, modré kvadráty – kolonizace, šedé kvadráty – žádná změna. Intenzita zbarvení odpovídá kvalitě podkladových dat, tmavší odstín charakterizuje kvadráty s daty o lepší kvalitě.

ných, neboť ukazují hlavní oblasti výskytu, což by u klasických map rozšíření nebylo možné.

Velké změny v Evropě za posledních 30 let

Tam, kde to kvalita získaných údajů umožnila, budou v atlasu publikovány i mapy znázorňující změny v rozšíření mezi prvním a druhým atlasem, tedy za období přibližně 30 let. Pro toto srovnání jsme mohli použít údaje jen z oblastí, které byly dostatečně dobře pokryté v obou atlasech, proto tyto mapy často nezahrnují celou Evropu. Není překvapením, že různé druhy změnily své rozšíření různě, vypadá to však, že hlavní změnou je posun areálu severním směrem. Dalším důležitým výsledkem je pak dokumentace velkého rozšíření oblastí výskytu nepůvodních druhů.

Impuls k dalšímu monitoringu

Mnohé země paralelně s prací na Evropském atlasu připravovaly svůj národní atlas hnízdního rozšíření ptáků, některé, jako například Ukrajina, svůj vůbec první. Díky účasti na evropském atlasu se v mnoha zemích zvýšil zájem o další programy monitoringu ptáků. Vývoj zejména ve východní Evropě je důvodem pro opatrný optimismus – zájem o monitoring ptáků v tamní ornitologické komunitě se zvýšil, teď je třeba jej podchytit a podpořit finančně.

Atlas je příkladem projektu občanské vědy v kontinentálním měřítku

Projekt tohoto druhu by nemohl uspět bez aktivní spolupráce tisíců dobrovolných spolupracovníků, amatérských i profesionálních ornitologů, bez národních koordinátorů a jejich pomocníků, bez sponzorů a bez organizací, které podporují EBCC. Ti všichni, ale zejména terénní spolupracovníci zasluhují náš dík, bez nich by atlas zcela jistě nevznikl!

Alena Klvaňová, Petr Voříšek,
Verena Keller, Sergi Herrando

Řežabinec je má srdeční záležitost

Rozhovor s Karlem Peclm

Foto: Gabriela Dobruská

Vybavíš si, co tě k zoologii přivedlo?

Příroda byla prostě moje. Měli jsme chatu v Mokropsích, chytal a choval jsem ryby, čolky, raky. Tam, kde je dneska Cukrák, jsem viděl tetřeva, na Hladké skále nad Berounkou kousek od vesnice hnízdil sokol. Trávil jsem život v divočině.

To tě nasměrovalo?

Nakonec k broukům a motýlům. Již jako patnáctiletý jsem byl členem entomologické společnosti, chodil jsem do Černého pivovaru, kde jsem potkal Jana Obenbergera a Leopolda Heyrovského, lidi, kteří ve svém oboru něco znamenali. Od těch jsem dostával rady a knížky. Brouků a motýlů bylo víc než teď, snadno se daly najít housenky nebo kukly. Děti z chatářské kolonie mi je nosily a já z nich odchovával motýly. Bylo jasné, že nebudu lékařem, jak si přál táta, ale půjdu na přírodovědu.

Foto: archiv Karla Pecla

Na biologické stanici v německém Serrahnu v roce 1974: zleva nahoře Tibor Babó a Karel Pecl, v prostřední řadě Jažka Chytil, Miroslav Záruba a Hubert Weber, ve spodní řadě Miroslav Dvorský a Aleš Toman

Ale entomolog přeci nejsi...

Těsně před pohovorem jsem si řekl: vždyť já už o těch broucích a motýlech vím dost, co kdybych dělal něco jiného? Přihlásil jsem se tedy na ptáky, ale nebyli mi souzeni. Dostal jsem nabídku studovat ryby. Rybařil jsem od dětství, byl jsem akvarista, vymýšlel jsem různé technické vymoženosti pro akvária, takže mi to nevadilo. Ale nevzdal jsem to a zkoušky, které dělali ornitologové, jsem dělal taky. Vlastně jsem vyšel se dvěma obory, ale se specializací na ryby. Začal jsem dělat doktorát, ale fakultní komunistická organizace zjistila, že jsem aktivně vystupoval proti sovětské okupaci v roce 1968 i proti normalizaci v roce 1969, a tak mi doktorské studium ukončili a musel jsem si hledat práci.

A v Písku se na tebe usmálo štěstí?

Ano, díky rybám a akvaristice. Vidím to jako dnes: muzeum v Písku, neděle, potkám na schodech pána v modrém plášti. Ptám se: „Vy tady pracujete?“ „Jo, já tady pracuju.“ Říkal jsem, že jsem zoolog a sháním místo. A on: „Co jste studoval?“ Povídám, že ryby. Zamyslel se: „My jsme muzeum jihočeský, rybníky jsou jihočeský, dole máme sklepy, neudělal byste nám expozici s živými rybami?“ Slíbil bych všechno. V červnu 1970 jsem nastoupil a v září už se stavěla akvária. On to byl ředitel, ten muž v modrém plášti...

Jsi kroužkovatel, i teď máš za chalupou natažené síť. Jaké byly tvé začátky?

Zaujal mne rybník Řežabinec s rozsáhlými porosty rákosin a tůňemi. Tam jsem jezdil sledovat ptáky a chtěl jsem ta pozorování obohatit o odchyty a kroužkování. Ale síť na ptáky u nás byly vzácné. Měl jsem naštěstí kolegyni ze studií, jejíž tatínek pracoval ve filharmonii. Ten jí z Japonska přivezl síť a já ji vylákal k odchytům na Řežabinci. Když jsem viděl naši úspěšnost, rozhodl jsem se, že udělám všechno, abych kroužkováním zvýšil efektivitu sledování ptáků na této tenkrát jediné ornitologické rezervaci v okrese Písek.

Karel Pecl (*1945 v Praze)

Od dětství byl naprogramován na přírodu, eldorádem mu byla Stromovka, Letenská pláň a Berounka pod Kazínem. Vystudoval ichtyologii na Přírodovědecké fakultě UK. Osud ho zavál do jižních Čech, kde od roku 1970 pracoval jako zoolog v Prácheňském muzeu v Písku. Kromě budování expozice ryb zde začal se zoologickými výzkumy v ornitologicko-botanické rybníční rezervaci Řežabinec, kde v srpnu 1977 uspořádal první letní odchytový tábor pro členy ornitologického kroužku. Dodnes spolupředává akce v rámci muzea a také exkurze školních tříd na Záchranou stanici živočichů Makov.

Foto: archiv Karla Pecla

V Serrahnu jsem si se svým dopravním prostředkem připadal jako Don Quijote

Od koho jsi získával zkušenosti?

Měl jsem dva učitele. Prvním byl Milan Hirt, písecký hajný, který studoval s Jirkou Andreskou, ten dělal zoologa v muzeu v Hluboké nad Vltavou. Oba chodili na Řežabinec jako studenti, dvacet let přede mnou. Získal jsem jejich zápisky z 50. let, a tak jsem mohl na jejich pozorování navázat. Tenkrát jsme ani neznali ptáky po hlase, to se člověk učil. A na fakultě jsem chodil nahrávat s panem Ungrem z Českého rozhlasu, který měl magnetofon Nagra. Já jsem si ho pak do muzea taky koupil, ale to už ptačí hlasy nahrával Pavel Pelc. Takže jsme se „samouchčili“ nejdřív jen v terénu, později nám pomáhaly nahrávky na magne-

Historicky první kroužkovací akce *Acrocephalus* na rybníku Řežabinec v roce 1977; Karel Pecl sedící vpravo

tofonových páscích a pak i kazetách. Ty se daly v přehrávačích už i nosit ven.

Proč jsi zvolil zrovna Řežabinec?

Ten mi padl do oka hned, tam bylo co zkoumat. Byla to vlastně jediná rezervace v okrese, která chránila i ptáky – racky. Teď je víc ornitologická navzdory tomu, že původně chráněná racčí kolonie je už jen málo početná. Botanický význam rybníka se kvůli intenzivnímu chovu kaprů ztratil. V době vyhlášení byla voda čistá a rostly v ní i řasy vysokohorských jezer a celá řada ponořených a plovoucích rostlin včetně leknínu bílého. Neomezené rybníkářské využívání to zničilo. Dnes je situace o něco lepší, protože rybí obsádku stanovuje a hlídá Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, ale návrat do výchozího stavu už není možný. Souvisí to s dotací živin z přítoku. Některé vodní chráněné rostliny našly útočiště v tůních u východního břehu.

Kdy vlastně rezervace vznikla a jak jste tam prováděli ornitologické průzkumy?

Národní přírodní rezervace Řežabinec a Řežabinecké tůně byla vyhlášena už v roce 1949. Když jsem tam s koleginí chystal, zjistili jsme spousta druhů a chtěli jsme získat další sítě. Honza Hora, můj spolužák z fakulty, měl kontakty na biologickou stanici Serrahn, kde byl ředitelem Ing. Hubert Weber. Byl to Moravák, který po válce zůstal v Německu. V rámci RVHP spoluorganizoval akci Balt. Chytali se na ní ptáci, kteří táhli až z Ruska podél pobřeží a potom přes Polsko do Německa. V Serrahnu byla spousta stanovišť a stovky metrů sítí. Co chybělo, byli lidé, kteří by v určených podzimních a jarních termínech chytali a kroužkovali. My zase potřebovali sítě a zkušenosti. Před rokem 1977 jsem v Serrahnu strávil tři dovolené, kroužkoval, chytal a zase kroužkoval. Hodně jsem se toho naučil a jako mzdu jsem dostal sítě. Trošku ojetý, ale moje.

V knížce Miloslava Nevrlého *Moje ptačí roky* si můžeme přečíst, že si ještě v 50. letech kroužkovatelé vyráběli kroužky sami. Ty už jsi byl, předpokládám, jiná generace?

S Mílou Nevrlým se znám dobře, protože byl muzejník a muzejní zoologové se každý rok scházeli. Ale já jsem domácí výrobu kroužků už nezažil. Od počátku jsem používal kroužky polské nebo švédské. Nebyly vždycky, když je člověk potřeboval, ale daly se už objednat.

A tak jsi začal kroužkovat na Řežabinci a založil známou akci *Acrocephalus*?

Vedl jsem ornitologický kroužek a v něm byli velmi aktivní kluci. Chtěli, abych s nimi každý víkend chodil do terénu. Zapisovali si ptáky, které pozorovali, a soutěžili, kdo jich viděl víc a jaké mají nové druhy. A s tím kroužkem jsem to začal. Při první akci v roce 1977 nás bylo 12 a měli jsme jen 54 m sítí. Kromě dětí z kroužku se akce zúčastnilo i pár kamarádů.

Byl to úplně první odchytový tábor pro děti. Jak tě to vlastně napadlo?

Je to tak. To byla sobeckost. Já jim dal zkušenosti a znalosti, ale tu práci udělali oni.

Takže to byla taková oboustranná prospěšnost?

Tehdy byly jiné zákony. Na začátku šlo, aby tam byly děti bez rodičů a bez lékaře, kuchaře a hygienických opatření. Ale pak už taky ne. Tábory mají nějaké regule. Kdyby se něco stalo, tak já už věděl, že jsem v průšvih, že to nesplňuji. Třeba voda. My jsme pili z baštyřova chlívku, takže mírně filtrovanou vodu z Řežabince. Ale nikomu se nic nestalo. Bral jsem každého, kdo byl schopný. Díky odchytům jsme prokázali i kvalitu biotopů tůní, a tak byla územní ochrana rozšířena i na ně. A k tomu přispěly právě i ty děti.

Acrocephalus tedy vznikl jako akce pro děti z tvého kroužku?

To byl začátek, 10 lidí z kroužku, kamarádi a devět šestimetrových sítí. Postupně jsem přivázel další sítě. V roce 1980 jsem byl počtvrté v Serrahnu a přivezl větší balík sítí, takže jsem ten rok při čtvrté akci měl už 222 metrů. Tím jsme dokonce překročili normu (150 m) pro zařazení do akce Balt a byli jsme tam začleněni pod názvem *Acrocephalus*. Hodně v tom pomohl Hubert Weber.

A *Acrocephalus* běží dosud.

Po 26 letech jsem to předal Jirkovi Šebestianovi, který se akce účastnil od mládí. Když to v roce 2003 převzal, slíbil, že to do padesátky dotáhne. Tak dlouhou nepřerušenu řadu odchytů – 44 let – za stálých podmínek snad nemá žádná naše vědecká instituce. Na jiných místech to vždycky po nějaké době skončilo, protože nebyly peníze nebo lidé. Na Řežabinci pracovali všichni dobrovolně a zadarmo. Za to jim patří můj velký dík. Jsem jim vděčný.

Na Řežabinci vznikla taky přezdívka známého ornitologa profesora Miroslava Šálka, je to tak?

Jo, přezdívky tam vznikaly. Mírek přišel ke mně do kroužku a říká: „Já se jmenuju Šálek.“ A já na to hned: „Šálek – esšálek, tak to budeš Ešus.“ Dneska mu vlastně nikdo jinak neřekne.

Jezdili tam ještě další ze současných známých ornitologů, které to chytilo a zájem o ptáky jim zůstal?

Milan Frencl, Sláva Kloubec, Jirka Jandů, Luboš Mráz, Jirka Pykal, Jirka Bureš, Roman Vacík, Jirka Vlček, Saša Horová, Lumír Vozábal a další, pokud jsem na někoho zapomněl, prosím o pochopení. Vychoval jsem tam generaci zoologů a ochranářů přírody. Mnozí zůstali v oboru, ať už na ochraně přírody, nebo jinde. A těm ostatním zůstal dobrý vztah k přírodě a kamarádství.

Účastnil ses také několika zahraničních expedic.

Ano, devíti, všechno to byly muzejní výpravy občanského sdružení Zoogeos. Kromě Arktidy, Antarktidy a Austrálie jsme byli na všech světadílech. Měli jsme vždycky dohodu se státem,

Karel Pecl při kroužkování na Řežabinci v roce 1977

do kterého jsme jeli, podporu ministerstva kultury a životního prostředí. V těch zemích měli chráněná území, ale neměli dost zoologů, takže mnohdy nevěděli, co se tam vyskytuje. Pomáhali nám, dostali od nás seznamy druhů a my u nás na oplátku propagovali jejich přírodu a její ochranu. Každé expedici byla věnována výstava, která putovala po celé republice.

Máš nějaký výjimečný zážitek ze setkání se zvířaty?

S orangutanem sumaterským, kterého jsme viděli v divočině. Samice chtěla Petra Lumpeho nejspíš pojmout za svého manžela. Šli jsme v řadě, pěšinou, nahoře v korunách byl samec a o patro níž nás provázela samice. Samci se to asi moc nelíbilo, lámal větve a něco na ni pořvával. Jí se hrozně líbil Petr, který šel za mnou. Najednou jsem uslyšel tiché „Pomoc!“. Otočím se a ona ho ze zadu objímá. Průvodci nás varovali: „Kdyby něco, stůjte a nedělejte nic. Nesnažte se s nimi prát, jsou to brachiální zvířata. I když jsou malí, mají neuvěřitelnou sílu v rukou.“ Tak Petr stál a byl naprosto strnulý. Pak průvodce vyndal banán, a protože Petr nic nedělal, tak to samici nudilo a nechala se odlákat. Viděli jsme také samici s mládětem, to byl silný zážitek.

Je u nás nějaké místo, kam rád jezdíš na ptáky?

Řežabinec je srdeční záležitost, ale díky tomu, že jsem byl konzervátor ochrany přírody, poznal jsem spousta zajímavých míst na Písecku. Podílel jsem se na vyhlášení mnoha přírodních památek a v nich jsem pak dělal inventuru veškeré fauny a částečně i flory. Tím jsem přispěl ke zvýšení hodnoty těchto území.

Co tě vedlo k myšlence ornitologické pozorovatelné? V té době nebyly úplně běžné.

Chtěl jsem propagovat Řežabinec pro lidi, aby získali vztah k přírodě. Aby viděli, co je za tím třímetrovým rákosem, protože tam je to teprve zajímavé. Osm let to na odboru kultury nešlo. Někdo by si prý mohl zlomit nohu. Osm let jsme se nechávali vyházovat dveřmi a vraceli se oknem. Pak přišel na odbor nový vedoucí a šlo to. Ještě že jsem měl projekt. Ten jsem koupil za vlastních 640 Kčs a to byly tenkrát peníze! Projekt byl, vůle taky, zemědělské družstvo v Ražicích mělo tesaře a předseda družstva to dostal od zemědělské správy jako premiový ukazatel. Jediným problémem byly nosné slou-

Foto: archiv Karla Pecla

Karel rád předává své znalosti mladším generacím jako během podzimního Festivalu ptactva v roce 2016

Foto: Gabriela Dobruská

Kolik má Karel Pecl kaktusů, to sám netuší, bude jich asi několik tisíc

Foto: archiv Karla Pecla

Při podzimním Festivalu ptactva na Řežabinci Karel kroužkuje i takové poklady, jako je bukáček malý

py. Musely být hodně dlouhé a naimpregnované, aby vydržely. Viděl jsem takové u energetiků, ale když jsem je o ně přišel požádat a představil se, odpověděli: „Tak to jste vy, kdo nám jako konzervátor dělá problémy, když někde chceme stavět vedení a kácet stromy?“ Začal jsem se lekat, pak se ale zasmáli: „Kdy to chcete? Zítra je máte na Řežabinci.“ To bylo v pětáosmdesátém roce.

Hnízdívaly na Řežabinci s racky také „černokrčky“?
To je rok od roku jiné. Souvisí to s kolonií racků, ve které se schovávají, a s potravou. Hnízdívaly tam tisíce racků. Tam to řvalo... Pamatuji si, že v jednom roce bylo na Řežabinci více potápek černokrčích než v celém Jihočeském kraji. Ale teď rackové nejsou. Myslím si, že nemají co žrát, že je strašně hladová krajina. I lidi si všimají, že na jaře vždycky přiletěli do Písku rackové, pokrřikovali, sedali po střeších, a teď žádní nejsou. Teď jich okolo 8. března přiletěl na Otavu 50 až 150, ale proti mnoha stovkám, které dříve sedaly po střeších i daleko od řeky, to není nic.

Racčí kolonie už tam není vůbec?

Je tam, ale strašně malá. Pamatuji si, že když tam bývalo 20 tisíc racků, tak na mě při obcházení

rybníka útočili. Dneska jen vyletí a řvou, tenkrát byli schopni klovnout i do hlavy, jak byli v plné síle. Vyhnali lišku, jen to fičelo. Dneska už to není ono... Je jich málo, a tak si na ně dovolí i káně, ty se naučily sbírat rackům mláďata.

Co podle tebe stojí za jejich úbytkem?

Hlad. Vezmi si, jak se hospodařilo. Tady ta louka byla květnatá, teď je to modrozelená tráva. Louka se posekla, nařádkovala, chodili rackové a čápi. Pak se obracely řádky, chodili rackové a čápi. Dneska to zabalíkují nebo odvezou do siláže a za 24 hodin není nic. Ve dne v noci jezdí obrovské radlice a druhý den je zoráno. Chybí potravní základna. Každé zvíře je jako člověk – musí někde bydlet a něco jíst. Můžeme chránit hnízdiště, ale když ptáci nemají v okolí co jíst, nebudou tam.

Je nějaký druh, který během těch 40 let z Řežabince zmizel, nebo se objevil nově?

Ze začátku zmizeli bukač i bukáček. U bukače to bylo nápadnější, protože bývalo běžné slyšet dva až tři samce. Jednou jsem pozval kamaráda, fotografa Honzu Rysa, který potřeboval fotit škebli rybníčkou. Říkal jsem: „Lovi se Řežabinec, přijed.“ My nenašli ani jedinou! Všechny lastury byly prázdné.

Co se stalo?

Kapři – 100 kg kapra je jak metrakové prase. Sežere naprosto všechno. Nebyl okružák, plovatka, škeble. Pak bukač nemá mláďatům co dát. Později agentura našťestí začala s regulací rybič obsádky. A bukač se objevil. A už tam jsou i ti měkkýši.

Zmizel taky moudivláček. Ale proč, to si nedovedu vysvětlit, on mizí podle mě všude. V roce 1984 se opravovala hráz, tak rybník zůstal bez vody a zmizel moudivláček, rákosník velký, modráčci, sykořice. Když se druhý rok rybník napustil, první tři druhy se vrátily, ale sykořice to trvalo několik let.

Jak ses dostal ke kaktusům?

První kaktus jsem dostal od své dávné lásky a začalo mě to lákat. Exotičnost mě zajímá. Jsou to rostliny, které vypadají hrozně nepřátelsky. Jsou strašně vyzbrojené. Když pak vykvetou, je to neuvěřitelné. Ten kontrast zbraní a květu, ta něha. A navíc jsou to rostliny pro mě, pro líné lidi. Stačí je zalít tak čtyřikrát do roka a za to se ještě odmění květem.

V roce 2018 jsi dostal cenu ČSO za celoživotní působení v ochraně přírody. Jak jsi ji přijal?

Vím, kdo to dostal přede mnou, a tak si vážím toho, že jsem k těmto lidem byl zařazen i já. ČSO může být hrdá, že má tak aktivní členy. Pamatuji ještě doby, kdy byla považována za výlučně vědeckou společnost. Po změně režimu jsme byli školeni Brity, jak získat veřejnost pro podporu ČSO. Coby muzejník jsem měl popularizaci jako jeden ze svých pracovních úkolů. Spolu s Honzou Horou jsme pochopili, že potřebujeme co nejširší podporu obyčejných lidí, a tak jsme na jednom z výročních setkání navrhli rozdělení ČSO na odbornou a popularizační sekci, která se měla zaměřit na školní mládež a širokou veřejnost. I když někteří ornitologové z toho nebyli nadšení a brali to jako pokles úrovně ČSO, byla to, myslím, cesta správným směrem.

Který úspěch hřeje u srdce tebe samotného?

To je ten Řežabinec. Když dnes vidím vědecké pracovníky, které jsem tam měl jako děti, říkám si, že jsem je asi něčím upoutal. Taky to mělo krásnou atmosféru dobrovolnosti a nadšení. Bylo to něco jako u Foglara. Byla to taková „cochárna“. Každý si mohl dělat, co chtěl, kdy chtěl, ale musel se o sebe sám postarat a při tom plnit své pracovní povinnosti. Byla tam atmosféra soudržnosti a kamarádství, na kterou nezapomenu. Já jsem mezi těmi mladými vždycky omládl. A k tomu jsme viděli tolik ptáků různých druhů!

To jim muselo hrozně moc dát.

Ptej se jich! To místo má genia loci. Naši pralidi si to vybrali. Tam tábořili už v době kamenné, protože to byl břeh třetíhornskeho jezera. A měli za sebou les a před sebou ryby. Se ženou máme moc rádi tu skalku u hráze.

To chápu, já taky. Je to místo, které přímo vybízí k posezení.

Moc ti děkuji za krásné vyprávění a přeji, ať se ti splní všechny plány.

Ptala se Gabriela Dobruská, která se v ČSO zabývá osvětou a vzděláváním.

Poznáte zimující bahňáky?

Foto: Vladimír Opluštil

Čejka obecná

Mnohého pozorovatele možná napadne: copak u nás zimují bahňáci? Nejlepší dobou na ně jsou přece jarní měsíce s přestávkou v červnu a pak letní měsíce od července do září. Vidět se sice dají i později, mnohdy až do konce listopadu, ale druhově i početně už v tomto období výrazně ubývají.

Pravda, doby, kdy bývaly krutější a na sních bohaté zimy, moc pozorování bahňáků nepřinesly. Žádná zimní pozorování bahňáků neuvádějí ani mnozí starší autoři, třeba Josef Musílek ve své vynikající knížce *Ptactvo Pardubicka* (1946), jež se zabývá regionem, který je pro vodní ptáky jinak velmi příznivý.

Zejména poslední roky však přinesly větší počet mírných zim, a to hlavně v nížinách a v oblastech bohatých na vodní plochy, jako jsou Rozkoš na Náchodsku nebo rybníky na Hodonínsku a Lednicku. A tak je dost pravděpodobné, že se na vodních tocích a nezamrzlých nádržích s některými bahňáky potkáte, i když se za nimi nevydáte cíleně.

Poměrně často zimujícím bahňákem je **čejka chocholátá**. Opozdilci jsou nezřídka k vidění v průběhu prosince a první navrátilci již koncem ledna, v poslední době se navíc zejména na jižní Moravě a ve středních a východních Čechách daří zimovat jednotlivcům i menším skupinám.

Jespák bojovný byl dříve ze zimy prakticky neznámým druhem. Z poslední doby jsou zaznamenána zimování v letech 2014 a 2017. Stejně tak se urychlují i příletová data, mnohdy již na konec února. Typický samec ve svatebním šatu je takřka nezaměnitelný, ale samice a mladí ptáci se snadno pletou. Na jaře tak můžeme tento druh díky načervenalým nohám zaměnit za vodouše rudonohého, případně tmavého. Jespák bojovný však má v letu světlou pásku v křídle (nikoli výrazný pruh na spodním okraji křídla jako vodouš rudonohý!) a jeho ocas není světlý, ale uprostřed a na okrajích hnědavý. Má také kratší, mírně zahnutý zobák, létá zřetelně pomaleji a oproti vodoušům i s klidnějšími údery křídel.

Vodouš rudonohý a tmavý u nás nezimují, vodouš rudonohý je navíc pták, který naše území opouští brzy, mnozí jedinci již v červenci, pozdější ptáci jsou dost vzácní a v zimě se neobjeví vůbec. To **vodouš tmavý** je pozdním migrantem a vzácně se zdrží až do prosince. Oba mají červené nohy a rozlišíte je nejlépe v letu: vodouš rudonohý má světlé pásy na spodní straně křídel, vodouš tmavý má křídla bez pruhů, ale výrazný bílý kostřec oválného tvaru. Rozdílný je i hlas – vodouš rudonohý volá výrazným „tjodododo“, vodouš tmavý krátkým „túvik“. Vsedě na bahně působí vodouš tmavý v zimním šatu dost světle; je jednotně zbarvený s tenkým přímým zobákem.

Náš jednoznačně nejčastější zimní bahňák je **vodouš kropenatý**. Zahlédnete-li v zimě vylétnout z okraje potoka, řeky nebo vypuštěné nádrže bahňáka s bílou spodinou, černým vrchem těla a spodní stranou křídel a s bílým, na konci proužkovaným ocasem, jde o tento druh. Často bývá zaměňován za **pisíka obecného**, zvlášť když pták jen sedí a nevyletí. Pisík je však v zimě dost vzácný, navíc se vyskytuje spíše na březích nádrží, nikoli vodních toků. Je také třeba dívat se na zbarvení hrudi – na boku krku vyběhá písíkovi výrazný světlý zářez, naproti tomu vodouš kropenatý má dost ostře oddělené tmavé hrdlo od bílé spodiny. Vidíte-li jej dobře zblízka, má písík na hřbetě šupinky, kdežto vodouš kropenatý spíše malé světlé tečky – kropenatění. Ideální je vidět písíka v letu, kdy má výraznou světlou pásku v křídle a bíle lemované okraje ocasu, který je uprostřed nahnědlý. Není také zdaleka tak kontrastně černobílý jako vodouš kropenatý. Pisík se navíc drží nízko nad vodou a mává křídly rychle a mělce, zatímco vodouš kropenatý létá prudce, mění směr a stoupá výš. Nápadný je i hlas – u písíka teskné „hidiiddid“, u vodouše hvízdavé „tluítit“.

Zejména v posledních letech se u nás pokouší zimovat i **koliha velká** – buď jednotlivě, nebo v menších skupinách, a to hlavně na jihomoravských rybnících. Je to velký, nápadný bahňák s dlouhým zahnutým zobákem, světlým

kostřecem a ocasem. Nápadná je i hlasem, který zní jako „krrr-lííí“ a mnohdy jej slyšíme, aniž bychom viděli letící kolihu.

Stále častěji zde zimuje také **jespák obecný**, zejména na vodní nádrži Rozkoš i ve středních a severních Čechách, hlavně na velkých nádržích a rybnících. V době tahu je to nejběžnější jespák rodu *Calidris*, na nižších nohách, se sraženou postavou a delším, mírně zahnutým zobákem. Mladí ptáci mají v zimě tmavě stříkaná prsa, staří jsou naředlí. Jespák obecný létá prudce, v letu je v křídle vidět výrazná světlá páska. V letu se ozve drsnějším hlasem „trrrríí“.

Nehojně, ale pravidelně u nás v malém počtu zimuje také **bekasina otavní**. Setkáme se s ní na nezamrzlých vodách, často i malých říčkách a potocích. Na rozdíl od dalších sluk vylétá po vyplašení velmi prudce, mění směr letu a polohu těla a ozývá se typickým drsným „eč-eč“. Má výrazně dlouhý zobák a světlejší temeno. Podobná bekasina větší se u nás v zimě nevy-skytuje a liší se kromě světlých krajních ocasních per také klidnějším a průmějším letem.

Nejmenší sluka, **slučka malá**, u nás zimuje pravidelně, ale v menším počtu. Je velmi nenápadná a úžasně maskovaná a navíc, není-li takřka zašlápnuta, sama aktivně nelétá. Tím uniká pozornosti a její skutečné počty jsou zřejmě mnohem vyšší, než jsme schopni zjistit. Na hřbetě jsou u ní patrné výrazné nazloutlé pruhy, má tmavé temeno a krátký zobák. Let není zdaleka tak prudký a prchavý jako u bekasiny, vylétá spíše třepotavě a zapadá opodál místa vyplašení. Typickým biotopem slucek jsou bahnitě plochy na zatopených polích, mělké a zarostlé okraje nádrží či vlhké louky s kalužemi.

Jako poslední druh zmíním největší ze sluk, **sluku lesní**, která dosahuje velikosti holuba. Zimuje zde spíše ojediněle a nepočteně, patrně ale uniká pozornosti. V zimní době a na tahu se zdržuje zejména v lesích, ale i v parcích, zahradách nebo v porostech u vod, nikdy ne na březích vod ani na rybnících. Díky typické siluete a velikosti je v terénu nezaměnitelná. ❧ Jiří Šírek

Zimující bahňáci

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

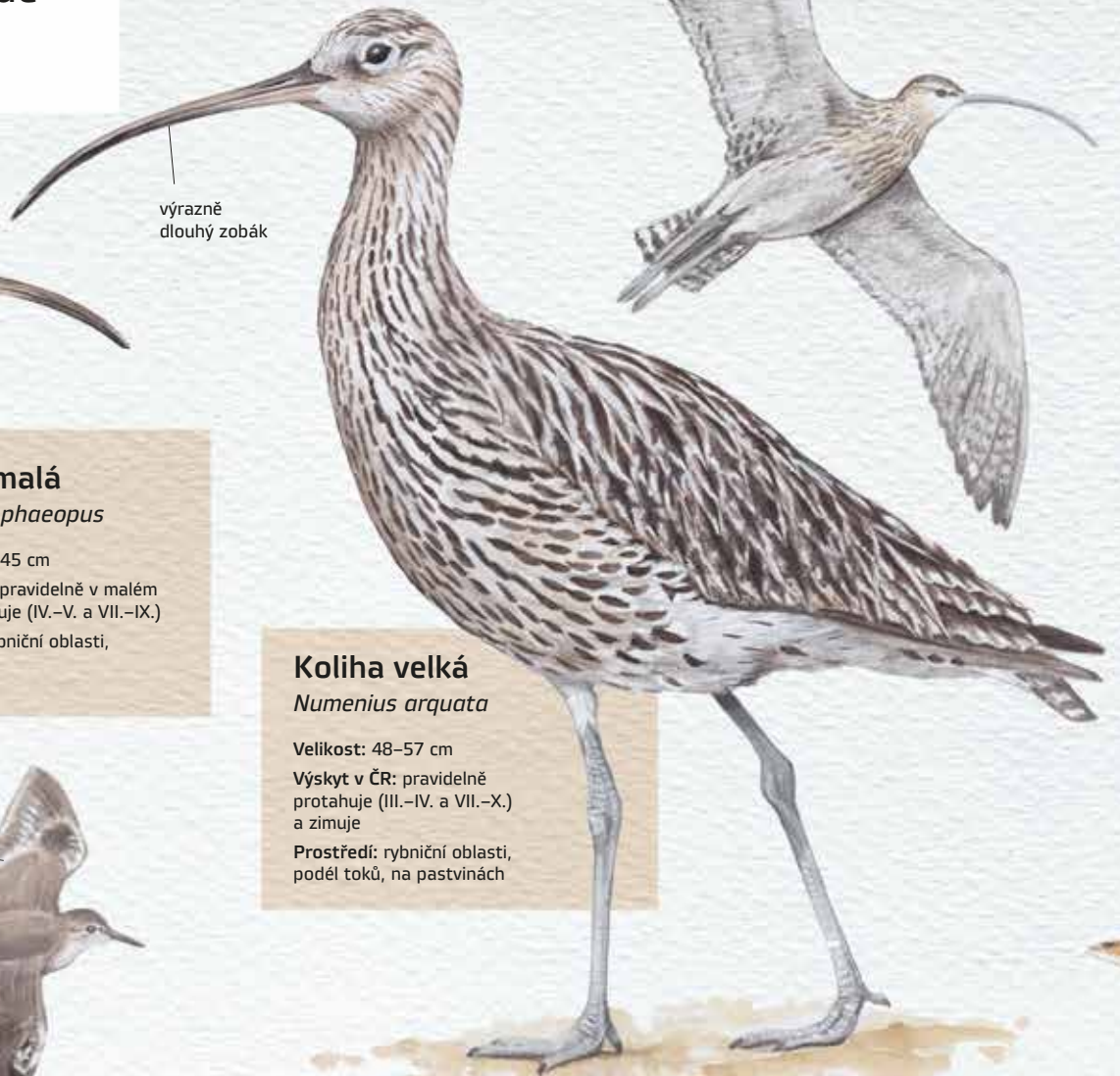
Koliha malá

Numenius phaeopus

Velikost: 37–45 cm

Výskyt v ČR: pravidelně v malém počtu protahuje (IV.–V. a VII.–IX.)

Prostředí: rybníční oblasti, pastviny

Koliha velká

Numenius arquata

Velikost: 48–57 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a VII.–X.) a zimuje

Prostředí: rybníční oblasti, podél toků, na pastvinách

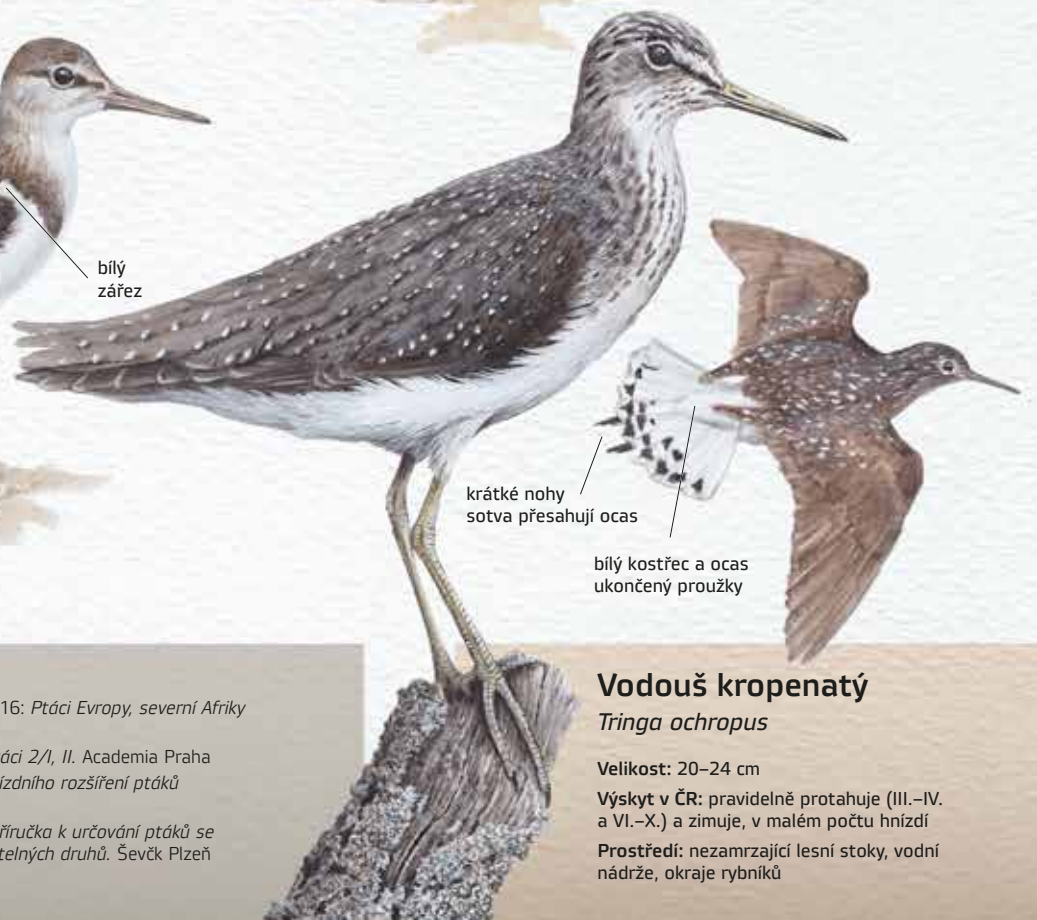
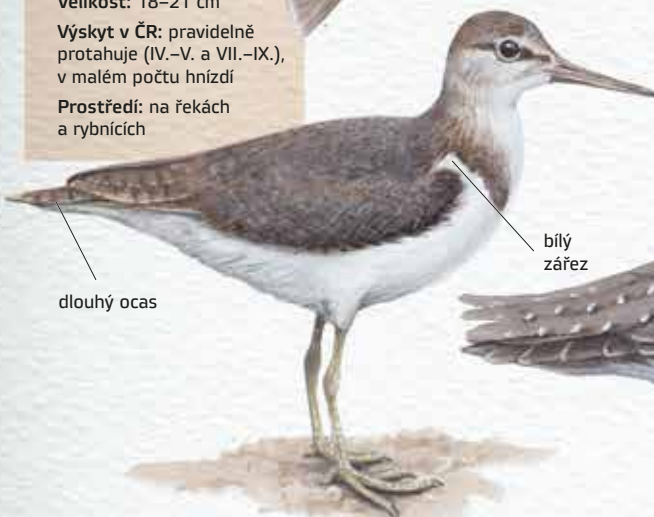
Pisík obecný

Actitis hypoleucos

Velikost: 18–21 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (IV.–V. a VII.–IX.), v malém počtu hnízdí

Prostředí: na říkách a rybnících

Vodouš kropenatý

Tringa ochropus

Velikost: 20–24 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a VI.–X.) a zimuje, v malém počtu hnízdí

Prostředí: nezamrzající lesní stoky, vodní nádrže, okraje rybníků

Literatura:

Svensson L., Mullarney K., Zetterström D. 2016: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Ševčík Plzeň

Štastný K., Hudec K. a kol. 2011: *Fauna ČR Ptáci 2/1, II*. Academia Praha

Štastný K., Bejček V., Hudec K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Aventinum Praha

Vinicombe K., Harris A. a Tuckerová L. 2016: *Příručka k určování ptáků se zaměřením na podrobný popis snadno zaměnitelných druhů*. Ševčík Plzeň

různé barevné morfy, samci přepeřují do svatebního šatu

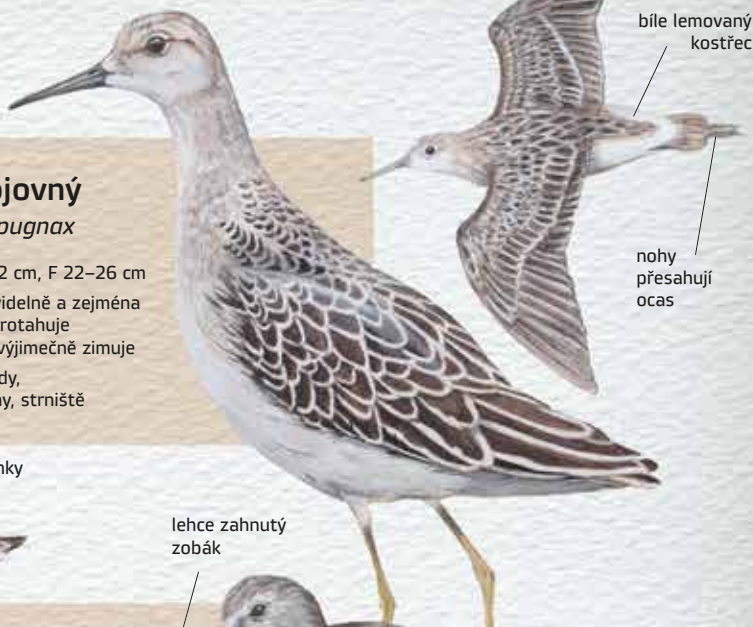
Jespák bojovný

Philomachus pugnax

Velikost: M 29–32 cm, F 22–26 cm

Výskyt v ČR: pravidelně a zejména na jaře početně protahuje (III.–V. a VII.–X.), výjimečně zimuje

Prostředí: mokřady, mělké vodní plochy, strniště

bíle lemovaný kostřec

nohy přesahují ocas

Vodouš rudonohý

Tringa totanus

Velikost: 24–27 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a VII.–VIII.), v malém počtu lokálně hnízdí

Prostředí: mokřady, vodní plochy

rozmazané skvrnky

lehce zahnutý zobák

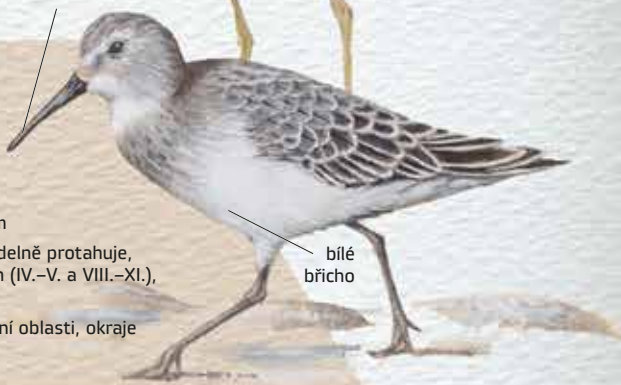
Jespák obecný

Calidris alpina

Velikost: 17–21 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje, zejména na podzim (IV.–V. a VIII.–XI.), výjimečně zimuje

Prostředí: mokřadní oblasti, okraje vodních ploch

bílé břicho

podélné temenní proužky

velmi dlouhý

červené

Bekasina otavní

Gallinago gallinago

Velikost: 23–28 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje, hlavně koncem léta a na podzim (III.–IV. a VII.–X.), zřídka hnízdí, v malém počtu zimuje

Prostředí: bahnitě ostrůvky, okraje rybníků, příkopy, pastviny

bílé břicho bez proužků

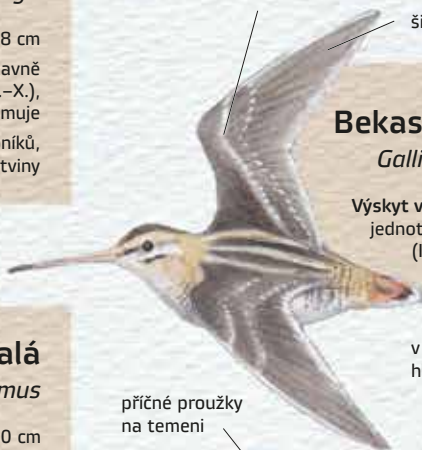
bílá křídelní páska

široká zakulacená křídla

Bekasina větší

Gallinago media

Výskyt v ČR: pravidelně jednotlivě na průtahu (IV.–V. a VIII.–X.)

v letu drží hlavu vysoko

rezavý kostřec

Slučka malá

Lymnocyptes minimus

Velikost: 18–20 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (IV. a IX.–X.), vzácně v malém počtu zimuje

Prostředí: podmáčené louky, strouhy, bahnitě okraje rybníků

létá nízko a přímo

tmavé pruhy na lopatkách

tmavý středový temenní proužek

Sluka lesní

Scolopax rusticola

Velikost: 33–38 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (III.–IV. a IX.–X.) a hnízdí, vzácně zimuje

Prostředí: lesní paseky, místa s křovinami

příčné proužky na temeni

při vyrušení se přitiskne k zemi

Sleva
20%
na vše

Nejlepší místo pro slety

Volně žijící ptáčci ocení něco na zob! Přezimující opeřenci si nejvíce pochutnají na slunečnicových semenech. Nepohrdnou ale i dalšími semínky, jádry, bobulemi, obilnými zrny, nebo luštěninami, kukuřicí, a dokonce i sušeným hmyzem. Nezapomeňte krmítko pravidelně doplňovat!

Pro ptačí hostinu se může hodit praktické krmítko Finch. Bude skvělým místem i pro sčítání opeřenců v rámci **Ptačí hodinky**, která se uskuteční 8. až 10. ledna 2021. Podrobnosti o akci, jejíž hrdým partnerem jsme již potřetí, najdete na ptacihodinka.birdlife.cz

Krmítko výhodně koupíte v našem e-shopu www.plastia.eu, do nákupního košíku zadejte **slevový kód JIRICKA** a ušetříte 20 %!

plastia
zasad'te radost

Krmítko **Finch**

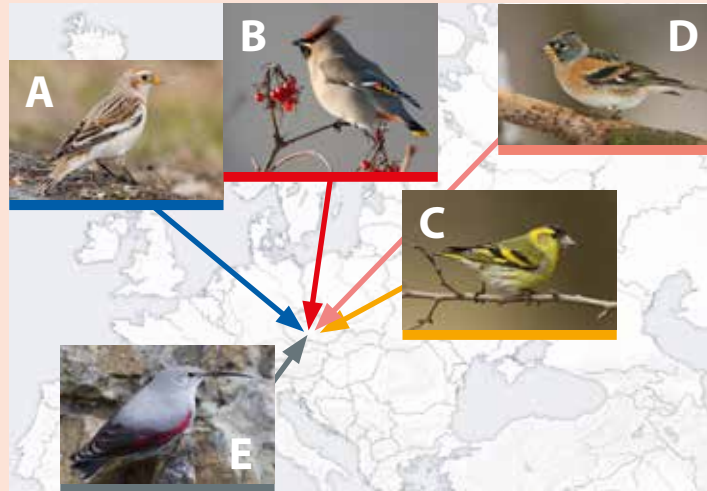
Slevový kód ve výši 20 % platí na nákup celého sortimentu v e-shopu www.plastia.eu. Slevu není možné kombinovat s jinými akčními nabídkami a není jí možné sčítat. Slevový kód uplatníte v období od 16. 10. 2020 do 31. 1. 2021 na www.plastia.eu. Nevztahuje se na dopravné a nákup dárkových poukazů. Sleva se odečítá z celkové hodnoty objednávky a platí pouze na objednávky s dodáním do ČR.

Krutihlavovy hlavolamy aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Dobrý den, moji milí malí ornitologové.

Před odletem do Afriky jsem se loučil se svými přáteli. Přáli mi šťastnou cestu a řeč nás zavedla na to, jak to chodí na mém hnízdišti v zimě. Vrtalo mi to hlavou. Vyprávěli mi, že prý k nám na zimu přilétají ptáci odjinud a vy, ornitologové, je s radostí pozorujete. Na krmítkách, na svých vycházkách do přírody, a dokonce prý za některými i jezdíte, neboť víte, že přezimují jen na určitém místě. Moji kamarádi byli zvědaví, odkud k nám tito hosté přilétají. Když se tedy s těmito ptačími návštěvníky potkali v krajině či u krmítek, vyptávali se jich, odkud a proč k nám zalétají a jak se jim u nás daří. Dozvěděli se, že naši zimní hosté jsou opravdu z velikých dálek. Jen se podívejte:

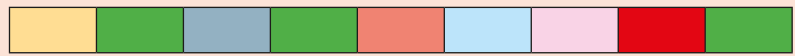
Poznáte je? Víte, kdo je kdo?

A	□ □ □ □ □ □ □ □	4
	□ □ □ □ □ □ □ □	
B	□ □ □ □ □ □ □ □	2
	□ □ □ □ □ □ □ □	
C	□ □ □ □ □ □ □ □	1
	□ □ □ □ □ □ □ □	
D	□ □ □ □ □ □ □ □	5
	□ □ □ □ □ □ □ □	
E	□ □ □ □ □ □ □ □	3
	□ □ □ □ □ □ □ □	

Překvapilo mne, že některé zimní hosty vůbec neznám, ale další bych poznal. Přiletí k nám prý ze severnějších hnízdišť místo těch, kteří odletěli na jih, a toulají se v našem domově. Všichni jsou moc rádi, že tu nacházejí vhodné prostředí a potravu. Každý tu svou. Děkuji těm z vás, kdo se staráte o pestrou krajinu, sázíte stromořadí jeřabin, keře nesoucí hojnost plodů, necháte část úrody na stromech a plníte krmítka. Jen prý mají někdy

a prosí, abyste nezapomínali na

Věřím, že si vzkaz vezmete k srdci, aby naši kamarádi z daleka přežili ve zdraví zimu, před kterou já odlétám do teplé Afriky. Buďte zdraví, ať vidíte co nejvíce hejn zimních hostů!

To vám přeje Váš Krůťa

Pro pět ran do čepice, zapomněl jsem vám napovědět, jak vyřešíte hádanku!

Do políček u písmenka, které patří k obrázku, doplníte jméno ptačího hosta. Tajenku získáte, když v mém povídání (text nahoře) přepíšete písmenka na správná místa (podle číslic či podle barev).

Připravila Vladka Sládečková

Polet' se mnou do přírody

Tipy na aktivity pro rodiny s dětmi

Milí kamarádi, zima je za dveřmi, většina tažných ptáků odlétla, ale to neznamená, že v přírodě nečekají zajímavá pozorování. Právě naopak, je třeba vyrazit do terénu! Nastává období přiletu „zimních hostů“ – ptáků, pro které je naše země teplou krajinou. Přilétají jednotlivě, nebo dokonce ve velkých hejnech z dalekého severu. Patří mezi ně velké množství vodních ptáků, jako jsou například různé severské kachny, morčáci, turpani nebo potáplice, ale také drobní pěvci přilétající někdy v tak velkých hejnech, že mluvíme o invazích. Mezi nejznámější a nejnapadnější z nich patří pěnkava jikavec, brkoslav severní nebo ořešník kropenatý.

Kde je můžete hledat? Za těmi vodními zamiřte k řekám a nezamrzajícím jezerům. Nezapomeňte si rukavice – čím dlouhodobější a větší mráz, tím

větší šanci na setkání s nimi budete mít. Právě mráz je totiž donutí stáhnout se na velké řeky, kde už budete čekat vy s dalekohledem. A ti malí? Hodně záleží na náhodě, ale budete-li mít štěstí, mohou se jednotlivě objevit i na vaší zahradě. Brkoslavi mají rádi jeřabiny nebo jmelí, jikavci se stejně jako naše pěnkavy často potulují v hejnech otevřenou krajinou. I na první pohled obyčejně

Brkoslavi si rádi pochutnají na bobulích a setkání s nimi je vždycky zážitek!

hejno stojí proto za prohlédnutí! Pokud nějaké zimní hosty objevíte, napište mi, jaké bylo setkání s nimi, na cso@birdlife.cz.

A pozdravujte je ode mě. Já už musím letět za svými kamarády na jih, měl jsem být už dávno pryč. Užijte si zimu ve zdraví a na jaře na shledanou!

Váš Krůťa

Obrovské hejno asi čtyř milionů jikavců bylo možné v lednu 2009 pozorovat v Rakousku

Připravila Gabriela Dobruská

Vždy ve střehu: náš „běžný“ druh může být jinde rarita!

Foto: Tomáš Grimm

22. března 2018, delta řeky Okavango, severní Botswana. Vítězné fotky lovcích psů hyenovitých z toho dne od Ondřeje Prosického znáte z Czech Press Photo (obdobně najdete v mém článku z časopisu *Vesmír* 98/2: 94–98). Když jsem během oné dramatické šestihodinové akce bokem vyfotil rybáka černého, neměl jsem tušení, že jsem v tu chvíli rozšířil národní seznam ptáků Botswany!

Sen této kategorie si splní zanedbatelný zlomek ptáčkařů – nebyť fotografie, neuvěřím!

„Jde o skutečně mimořádný záznam a jedno z velmi mála vnitrozemských pozorování rybáka černého kdekoli v celé jižní části Afriky!“ píše mi nadšeně člen botswanské faunistické komise. Z celé jižní Afriky jsou totiž z vnitrozemí jen čtyři akceptované záznamy v historii (2× Keňa, 1× Burundi, 1× JAR). Pokud máte doma atlas „Sasol“ a vidíte tam křížek v mapě (zatoulance) právě v Okavangu, tak podle FK BirdLife Botswana byl tento starší záznam při revizi vyřazen. První rybák černý pro Botswanu je tedy poněkud bizarně český.

Najít raritu pro jakoukoli zemi je pro každého bird(watch)era svátek – třeba čerstvý sedmý záznam strnada severního pro ČR, k němuž jsem se zrovna nachomýtl. Doložit megararitu, tedy nový druh pro danou zemi, je ale úplně jiná liga. Naprostá většina ptáčkařů si takový „megazářez“ neudělá za celý život ani jednou. Ptáčkaři jsou celosvětově miliony, ptačích druhů tisíce, států pouhé dvě stovky. Naprostá většina druhů zatoulancecký potenciál postrádá. A první může být jen jedno pozorování v historii.

Měřítkem čehokoli v ptáčkaření je Velká Británie. Za poslední dekádu tam bylo pozorováno nových druhů 18 (data od British Birds Rarities Committee). U nás máme průměrně jeden nový druh za rok, přičemž tento průměr zakrývá, že ve třetině let se nic nového neobjeví (data FK za posledních 30 let).

Na botswanském nálezu je pozoruhodné, že není první jen pro tuto obrovskou zemi: většina států celého světadílů, který je třikrát větší než Evropa po Ural, má v kolonce vnitrozemských záznamů nulu. Přitom rybák černý není žádný

obskurní jespák či UHP pěveček, ale nápadné a snadno určitelné zvíře žijící v přehledném prostředí.

Navíc Okavango není žádný zapadlý kout, kde bychom čekali něco nového. Je to jedna z top turistických a birderských destinací celého světadílů. Jeden z oficiálních „sedmi divů Afriky“ (<http://sevendnaturalwonders.org/africa/>). A sousedí s ním Caprivi Strip, což je velmi ostře sledované území – v Namibii místo číslo 1 na hledání rarit.

Proč to rozebírat? Kvůli praktickým (do)po(r)učením. Rarity totiž nejsou jen sběratelské kuriozity: mají význam pro výzkum změn a příčin rozšíření ptačích populací, migrace i evoluce chování. To je obzvláště aktuální v souvislostech se současnou globální změnou klimatu (Ogden L. E. 2016: *Scientific American* on-line 16. 8. 2016).

1. Fotodokumentace. Přestože lovecká akce psů byla jasnou prioritou (jak mi později napsal Pavel Brandl, který měl za sebou tehdy už 19 cest do Afriky: „Tohle by chtěl zažít každý, pochybuju, že se mi to někdy povede. Natož nafotit.“), vyplatilo se **věnovat trochu pozornosti i ostatnímu dění v okolí a fotit.** V oblasti jsem pozoroval i rybáky bělokřídlé a bahenní (jediné dva pravidelné druhy vnitrozemských rybáků v jižní Africe). Nevím, jestli to byla náhoda, nebo jsem si pamatoval, že rybák černý se ve vnitrozemí nevyskytuje (zimuje striktně na pobřeží oceánu) – každopádně jako jediné fotky rybáka z delty Okavanga nacházím záběry jediného exempláře, a to černého.

Kdybych místo něj vyfotil bělokřídlé a bahenní a černého si jen poznamenal do zápisníku,

nejspíš si po pohledu na mapu řeknu „zálet 1000 km mimo normální zimovištní areál, navíc do zcela nevhodného biotopu (savana/polopoušť místo moře), nepřipadá prakticky v úvahu, to jsem se s určením musel splést“. A zápis bych smazal. Podobně nebyť jediného políčka diafilmu, neuvěřil bych svému raritnímu bolivijskému pozorování lelka bělokřídlého (druhu považovaného do 80. let 20. století za vyhytný: *Vesmír* 83/10: 542).

2. Každý druh je někde doma (a tam není důvod jeho nález řešit; ani zmíněný strnad severní není všude rarita, ale tam, kde není, je to z ruky) a **každý druh je někde rarita.** Globální mapy výskytu ptačích druhů v hlavě nenosí asi ani sám Joseph del Hoyo, takže i u pro nás (sic!) běžných „šuntů“ je dobré si při cestách do zahraničí kontrolovat, kde (ne)mají být. Z kamarádů fotografů takovéto druhy známé od nás nefotí v zahraničí nikdo, jsou „přece nezajímavé“... Jak vím z bohaté zkušenosti s našimi i zahraničními birdery (i sám se sebou...), máme automaticky nastavený radar na „cizí rarity u nás“. To je dobře. Radar však máme běžně vypnutý na „raritní výskyt našich běžných druhů v exotických destinacích“ a to dobře není!

3. Kontrolovat, co mám na kartě. Rybáka černého jsem v terénu jen „práskl“ od boku a dál řešil do západu slunce psy hyenovité. Snímky této megararity jsem našel v kupě tisíců nevytříděných fotek z Botswany náhodně po dvou letech.

Takže: **vždy ve střehu!**

Tomáš Grim

Krocan a imprese Clauda Moneta

Píše se rok 1876. Sběratel obrazů a mecenáš mladých umělců Ernest Hoschedé zadává na zámku Château de Rottembourg nedaleko Paříže malíři Claudu Monetovi (1840–1926) zakázku: soubor velkých pláten, určených k výzdobě rotundové obytné místnosti. Monet patří k nejvýznamnějším osobnostem nově zrozeného výtvarného stylu, hanlivě nazvaného „impresionismus“. Na rozdíl od uznávaných akademiků impresionisté malují pod širým nebem (v plenéru), kde se pokoušejí zachytit prchavé okamžiky života ve spojení se svými smyslovými vjemy z jedinečnosti neopakovatelné chvíle. Pro většinu tehdejší společnosti, uvyklé na precizní kompozice z ateliérů vážených mistrů, je tento způsob tvorby šokující, opovrženlivý a směšný.

Jedním z námětů, které si chudý a o úspěch těžce zápasící malíř zvolil, bylo hejno bílých krocanů a krůt v zámecké zahradě. Domácí drůbež, známá chutným masem, hrozivým vzhledem a zlostnými hlasovými projevy, se u Moneta na pozadí zámecké fasády a parku vyjímá stejně působivě, jako by šlo o skupinu slavnostně nastrojené aristokracie. Paprsky letního slunce zlatavě barví a prosvěćují nejen stébla trávy a koruny stromů, ale i bělostné ptáčí peří, vějíře a zarudlé laloky. Zbývá jen představit si pohotového umělce, který pozoruje a přenáší na plátno hru pohybujících se barev, světla a stínů stejně, jako to později učiní před kupkami sena, oblaky páry a kouře na nádraží v Saint-Lazare, nad lekníny v Giverny nebo v blízkosti katedrály v Rouenu. Pan Hoschedé se zanedlouho dostal do finančních problémů, a nové obrazy jeho chráněnce se proto neocitly na stěnách rottembourského pokoje, ale v nuceném prodeji. Impresionismus si však během příštích let získá uznání a přízeň kritiků i veřejnosti a Claude Monet se stane ještě za svého života žádaným a oceňovaným mistrem. Jeho *Krocany (Les Dindons)* nakonec přijme do svých sbírek slavné Musée d'Orsay v Paříži.

Zůstává ale otázkou, zda Moneta k malování největších kurovitých ptáků světa zlákal jen jejich impozantní vzhled, nebo i vznešená minulost a zajímavé povahové vlastnosti. Divocí krocani z čeledi bažantovitých pocházejí ze Severní a Střední Ameriky, kde dodnes obývají světlé lesy a savany. Chování samců při toku připomíná euroasijské tetřevy. Koncem 15. století byli domestikovaní krocani dovezeni do Evropy, kde jim přezdívali „indiánská slepice“. Krocani jsou obdařeni zvědavostí, orientačními schopnostmi, dobrou pamětí a smyslem pro rodinný život. Dovedou se rozeznávat po hlase, emočně trpí při ztrátě člena své rodiny a k životu nezbytně potřebují společnost jiných krocanů.

Claude Oscar Monet, Les Dindons, olej na plátně, Musée d'Orsay, Paříž

Krůty jsou starostlivými matkami. Přestože se krocaní pečeně stala tradičním symbolickým pokrmem na Den díkůvzdání a o vánočních svátcích, původní obyvatelé Ameriky krocany údajně chovali z dodnes ne zcela jasných náboženských důvodů. Kosterní pozůstatky objevené archeology v chrámech svědčí o tom, že během rituálů Aztéků a Mayů byli tyto ptáci obětováni nebo uctíváni a následně pohřbeni. Jejich peří sloužilo při výrobě šípů a oděvních doplňků, mimo to se krocani často vyskytují také v příbězích indiánské mytologie. Jejich ochočení potomci proto právem stáli modelem jednomu z nejslavnějších světových malířů všech dob. ─ Daniel Razím

Příště: Skřivan a pomník Milady Horákové

Stehlík a Kristus Pán

Vánoce si v křesťanském světě spojujeme s narozením Ježíše Krista. Ted v čase už téměř předvánočním jsem při čtení pohádek Karla V. Raise narazil na jeho *Ptačí slavnost*: „Chystal se chystal Kristus Pán, že vstoupí na nebesa, i vzkázal ptákům naposled, ať přijdou z pole, z lesa, ať přijde stehlík, pestrý pán, i vrabčák, žebrák šerý, ať přiletí se rozloučit s přítelem naposledy.“ Jeden z ptáků měl k Ježíši Kristu ale zřejmě nejbliž. Tím ptákem je hned první jmenovaný stehlík obecný.

Nemálo Ježíšků na obrazech s matkou Pannou Marií drží v rukou stehlíka. Z těch nejvýznamnějších bych zmínil obrazy *Madona z Veveří* od neznámého autora z roku 1350 (národní kulturní památka, k vidění v Diecézním muzeu v Brně) a *Madona s Ježíškem*, zvaná římská, také od neznámého autora, z období 1350–1355 (Národní galerie Praha).

I dospělého Krista doprovází stehlík. Český malíř vrcholné gotiky známý jako Mistr vyšebrodského oltáře zobrazil stehlíka (a také dudka a hýla) poblíž Krista na hoře Olivetské (1345–1350) a Mistr třeboňského oltáře zobrazil stehlíka a další ptáky u zmrtychvstání Krista (1380). Obě díla jsou k vidění v Národní galerii v Praze. Obrazů s Kristem a stehlíkem však vzniklo daleko více. Již v roce 1946 publikoval americký ornitolog Herbert Friedmann studii, kde popisuje 258 náboženských obrazů s Kristem a stehlíkem včetně děl většiny malířů, jako byl Leonardo da Vinci. Dokonce i jedno ze sochařských děl Michelangela Buonarrotiho nazvané *Taddei Tondo* zobrazuje Pannu Marii, Ježíška a mladého Jana Křtitele se stehlíkem v ruce (1504–1505, nyní v Londýně v Royal Academy of Arts).

Co má stehlík v rukou Krista symbolizovat? Stehlík se živí semeny trnitých bodláků, a je tak obrazně spojen s trnovou korunou, která byla Kristovi nasazena před ukřižováním. Stehlík v ruce Ježíška je tedy předzvěstí příštího utrpení. Ještě blíže k této symbolice je legenda vyprávějící, že stehlík vytahoval z Kristova čela trny z trnové koruny při jeho cestě na Golgotu. Přitom mu stékající kapky krve zbarvily hlavičku do červena.

Kristus na hoře Olivetské, Mistr vyšebrodského oltáře, 1345–1350, Národní galerie Praha

Když na stehlíky, jejichž téměř exotická krása vynikne hlavně v zimě, narazíme při vánoční procházce, vzpomeňme si na symboliku, která jim je křesťany prisuzována. ─ Ivan Literák

Ornitolog a spisovatel Tim Birkhead rád píše o alkounech úzkozobých, jejichž výzkumem strávil padesát let svého života

„Ať už jsou vaše znalosti o ptácích jakkoli hluboké, v Ptačím smyslu se určitě dozvíte něco nového.“

– Independent

Jaké to je být ptákem?

Jaké to je být rorýsem létajícím rychlostí vyšší než sto kilometrů v hodině? Jaké to je být plameňákem a cítit neviditelný déšť vzdálený stovky kilometrů? A když drozd na trávníku před domem naklání hlavu při hledání žíza, dělá to proto, že pozoruje, nebo spíše naslouchá? Nad podobnými otázkami už možná přemýšlel každý z nás. Nyní máme možnost dozvědět se odpovědi. Českému čtenáři se totiž v listopadu poprvé představí jeden z nejlepších současných popularizátorů ornitologie Tim Birkhead. Jeho knihu *Ptačí smysl* s podtitulem *Jaké to je být ptákem* vydává nakladatelství Kazda v překladu Aleny Klvaňové. Tim Birkhead je profesorem na univerzitě v Sheffieldu a patří k předním ornitologům současnosti. Je autorem úspěšných knih ověřených řadou cen, např. *The Cambridge Encyclopaedia of Birds* (Cambridgeská encyklopedie ptáků), která získala McColvinovu medaili, nebo *The Wisdom of Birds* (Moudrost ptáků), jež byla zvolena Nejlepší knihou roku 2009, kterou vyhláší British Trust for Ornithology a časopis *British Birds*. Birkheadovou výsadou jsou hluboké znalosti ptáků a zároveň dějin ornitologie. Díky svému vypravěčskému talentu nás vtáhne do problematiky a i složitá odborná témata dokáže vylíčit jako příběh o tom, jak naši předchůdci postupně získávali jednotlivé vědomosti, jaké byly jejich původní představy, jakých omylů se dopustili a co všechno společně s ptáky zažili, než byla jejich snaha korunována nalezením odpovědi.

bird-sense.com

Nová členská výhoda pro členy ČSO

Sleva 5 % na nákup knih v e-shopu nakladatelství Kazda knihykazda.cz. Kromě toho 5 % z vašeho nákupu věnuje nakladatelství na ptačí rezervace ČSO. Bližší informace vám zašleme v listopadu v členském e-mailu.

Nechodí vám Spolkové zprávy a informační e-maily od ČSO?

Milí členové ČSO, snažíme se, abyste dostávali dostatek informací o činnosti ČSO, aktuálních akcích, o ptácích, jejich ochraně a výzkumu. Kromě časopisu *Ptačí svět* dostávají členové 4x ročně *Spolkové zprávy ČSO* – buď elektronicky, nebo poštou. Kromě toho posíláme přibližně 2–4x měsíčně informační e-maily, abyste včas věděli o všem, co se v ČSO a světě ptáků děje.

Máte e-mailovou adresu, a přesto vám tyto zprávy nechodí? Je možné, že po přechodu na nový rozesílací systém vám naše zprávy padají do hromadné pošty nebo do spamového koše. Pokud je to váš případ,

presuňte e-mail od ČSO z hromadné pošty nebo spamového koše do primární pošty, mělo by to pomoci. Je také možné, že na vás nemáme funkční e-mail, v tom případě jej prosím zašlete na jandova@birdlife.cz.

O informační e-maily o ptácích se mohou přihlásit i nečlenové ČSO, spolkové záležitosti jim chodit nebudou.

Díky e-mailům a tiskovinám zůstaneme v kontaktu i v době, kdy se bohužel nemůžeme potkávat osobně.

Kancelář ČSO

Neviditelné ticho: Česká televize uvede film o mizejícím ptactvu

Režisér Jan E. Svatoš, autor oceňovaného dokumentu o zrození africké filmové divočiny *Archa světla a stínů*, dokončil v produkci České televize dokumentární film *Neviditelné ticho*. Diváci v něm uvidí unikátní záběry rorýsů nebo dramatický odchyt tajemného chřástala.

Film původně vznikl jako zamyšlení nad plíživým úbytkem ne příliš atraktivních ptačích druhů zemědělské krajiny, která z biologického hlediska stále více připomíná poušť. Autoři se ale v dokumentu věnují

také tématu soužití ptactva s lidmi, proto je ve filmu třeba i kontroverzní příběh havraní kolonie v jihočeském Táboře.

Tvůrci spolupracovali s odborníky z České společnosti ornitologické, Univerzity Karlovy, ale také s Národní galerií a kunsthistoriky. Dokument připomíná nejen důležité aspekty ekologie, ale i symbolickou rovinu jejich ochrany: úzký vztah Čechů k avifauně není totiž jen otázkou současné doby – film například prozrazuje, proč je mnoho ptačích druhů zmiňováno ve vánočních koledách nebo vyobrazeno na středověkých obrazech.

Nejsilnější okamžikem natáčení byla bezpochyby kauza uhynulé kolonie rorýsů. „S Lukášem Viktorou z ČSO jsme jeli natáčet kroužkování, ale stali jsme se svědky něčeho, co za svou profesní dráhu nezažil,“ nastínil dramatický obsah filmu režisér Jan E. Svatoš.

Proč si film nenechat ujít? Režisér Jan E. Svatoš dodává: „Když něčeho ubývá, vydává to zákonitě i méně zvuku. A protože žijeme v době audiovizuálního smogu, je to téměř nepostřehnutelné. Náš film se na tento fenomén snaží upozornit.“

Film vznikl pro pořad *Nedej se* a Česká televize jej bude vysílat již **15. listopadu**; pak si ho můžete pustit v archivu na

ceskatelevize.cz/porady.

jansvatos.com
#neviditelneticho

Provázky na ptáky?

Foto: Pennsylvania Audubon Society

Provázky připevněné na rámu okna splývají volně podél skla a houpačí se ve větru, čímž ptáky jasně upozorňují na překážku

Kolize ptáků s reflexními (zrcadlicími se) nebo průhledovými plochami představují problém, který se stále více řeší u nás i v zahraničí. Dlouhodobě je nejpalčivější v USA a Kanadě – proto nepřekvapí, že různá vyvíjená technická zabezpečení zde zažívají největší boom. Základní princip všech těchto opatření je v podstatě stejný – upozornit ptáky, že tudy neproletí, a zvýraznit „sklo“ jako překážku. Snahy o systémy založené na efektu „plašení“, ať už akustickém, nebo optickém, se již dávno ukázaly jako neúčinné (včetně mýtu siluety dravce). Nejčastějším způsobem zabezpečení „skel“ tak jsou různé formy dekorativního polepu, případně nákladnější gravírování nebo pískování skel.

V poslední době se prosazují i celoplošné předokenní zábrany (tzv. Bird Screen), což je prakticky stejný (a stoprocentně účinný) systém jako běžné předokenní sítě proti hmyzu. Dalším systémem je pak instalace tenkých provázků volně splývajících vertikálně před skleněnou plochou

(označované často jako tzv. Acopian, podle jejich amerického výrobce a propagátora). Efektem je tento provázkový systém velmi podobný vertikálnímu proužkování protihlukových stěn, který je v ČR již stavební normou (a v případě správného použití má víc jak 95% účinnost). V tomto případě je ale určen zejména na obytné budovy. Provázky by od sebe měly být umístěny zhruba 10 cm, přičemž je doporučován tmavě zelený paracord (parašutistická šňůra), který je dostatečně pevný i při tenkých průměrech, odolný vnějším vlivům a zároveň hladký (což eliminuje zašmodrchávání v silnějším větru). Typicky je tento systém kotvený jen nahoře a provázky splývají ve větru (což může mít vliv na lepší viditelnost pro ptáky, ale je deklarován také jako estetický prvek „větrné zen záclony“). Princip tohoto zabezpečení ale – bez ohledu na barvu – splní jakýkoliv provázek, který může být případně kotven a vypnut i ve spodní části plochy. Výhodou tohoto typu zabezpečení je, že si ho každý velmi jednoduše vyrobí i nainstaluje sám a je to levné i trvanlivé. Není ho ale možné použít všude (např. na veřejných stavbách typu zastávek MHD by rychle podlehlo vandalismu), problémem může být také u větších budov umývání oken („záclona“ musí být jednoduše demontovatelná) a také efekt viditelného mřížování nemusí být každému příjemný. Opatření tohoto typu byla v minulosti použita i u nás – asi nejlépe si ho můžete prohlédnout v Zoo Ostrava na pavilonu šimpanzů, kde jsou použita silnější konopná lana. Systém je navíc obohacen i o interaktivní prvek – abyste zvířata ve výběhu uviděli, můžete rozhrnout závěs a nakouknout. Nevýhodou je, že lana svádějí dětské návštěvníky ke splétání copánků, takže údržba musí pravidelně závěs rozmotávat.

Pokud budete volit systém zabezpečení na svůj dům, pamatujte na to, že žádné opatření není „záračné“ – bezpečné sklo prostě neexistuje! Každé zabezpečení má své výhody i nevýhody, každé je možné použít jen na určitých stavbách, a aby byla účinnost co nejvyšší, musí být správně instalováno. Nejlepší je volit kombinaci více prvků a nezapomínat i na práci s okolní zelení, případně efekt vnějšího i vnitřního osvětlení.

Evžen Tošenovský

Více k tématu najdete na www.birdlife.cz/ptaci-a-skla a v aktuálních projektech ČSO „Ptáci a skla“ a „Vidět znamená přežít“ a na birdsavers.com

Karbofuran zabíjí ptáky i v Kambodži...

V ohrožení

Foto: Jonathan Eames, BirdLife International

Největší druh ibisa na světě je zároveň národním ptákem Kambodži, přesto mu hrozí vyhynutí

... a nebezpečí hrozí i velmi vzácným druhům, například kriticky ohroženým ibisům obrovským (*Thaumatibis gigantea*), jichž na světě zřejmě žijí poslední tři stovky. Avšak zatímco v Evropě nechvalně známý pesticid slouží k likvidaci „škodné“, na severu Kambodže pytláci pomocí karbofuranu získávají maso velkých vodních ptáků, přičemž v dubnu tohoto roku na to dopltili i tři ibisové. A „úlovek“ to jistě byl vítaný, protože tito největší z 28 druhů ibisů váží i přes 4 kilogramy (pro srovnání: evropský ibis hnědý jen asi 0,5 kg).

Ibis obrovský se původně vyskytoval ve čtyřech zemích jihovýchodní Asie, ale nezvládá tlak na své prostředí a jeho počty během dvacátého století povážlivě klesaly. V Kambodži byl považován za vyhynulého do roku 1993, kdy byla objevena malá populace na severu země. Dnes je to kambodžský národní pták a v podstatě endemit (několik jedinců ještě přežívá i za laoskou hranicí), ale důvody úbytku trvají: odlesňování, vysoušení mokřadů, rozšiřování ploch, kde se pěstuje rýže, a třeba i to, že ibisové vyhledávají bahnitě tůně, které v krajině vždy udržovala velká zvířata (konkrétně v Kambodži už ale nosorožci jávští a zřejmě i buvolí arni vyhynuli). K tomu se přidává i dost rozšířené pytláctví: karbofuran je levný, snadno dostupný a běžně používaný – v dané oblasti se jím v krátké době otrávil i jeřáb Antigonini, pižmovky bělokřídlé a více než stovka nesytů indických. Člověk ale z hlediska ibisů není jen predátorem, ale též potravním konkurentem. Tito ptáci se totiž nevyznačují obzvláštní plachostí, a přesto se od vesnic drží co nejdál. Lze to vysvětlit tím, že poblíž lidí obtížně nacházejí svou hlavní potravu: u vesnic jsou prostě žáby vychytané.

Podle Wildlife Conservation Society (do r. 1993 „Newyorská zoologická společnost“) je především třeba vesničanům zajistit možnost alespoň nějakého příjmu, aby nebyli zcela závislí na tom, co uzmou přírodě. Za zabití ibisů pachatelé hrozí až pětileté vězení, ale vzdělávání vesničanů je dlouhodobě významnější než represe. WCS chce v informační kampani vysvětlovat vzácnost ibisů a dalších živočichů. A také to, co vesničané zřejmě netuší: že ani rychlé vyvržení otrávených ptáků nemusí být zárukou, že jejich maso není kontaminováno.

Jiří Hrubý

podle Albertsová, E. C. 2020: news.mongabay.com a Keo, O. 2008: *BirdingASIA* 9: 100–106

Alarmující zprávy o stavu biodiverzity

Během září a října vydaly důležité instituce zabývající se ochranou přírody své pravidelné zprávy o stavu biodiverzity. Všechny dokumenty se shodují, že v současnosti dochází k nejrychlejšímu a největšímu ztrátám biologické rozmanitosti v historii naší planety. Studie vznikly na základě rozsáhlých odborných analýz a zahrnují také indikátory založené na údajích z monitorovacích programů, jako je Celoevropský monitoring běžných druhů ptáků, který už osmnáct let koordinujeme v ČSO. Právě ptáci patří k nejvýznamnějším indikátorům stavu přírody a jsou skupinou živočichů, o nichž máme nejpodrobnější údaje, a to díky rozsáhlé síti odborníků i laiků, kteří se stále častěji zapojují do projektů občanské vědy, a aktivně tak podporují snahy o ochranu přírody.

Hlavními viníky katastrofálního stavu biodiverzity jsou neudržitelná produkce potravin, intenzivní zemědělství, rozpínání měst a neudržitelné lesní hospodaření, znečištění vzduchu, vody a půdy, nadměrné využívání přírodních zdrojů a neudržitelný lov a rybolov. Tyto hrozby jsou doprovázeny destrukcí přírodních stanovišť, invazními nepůvodními druhy a změnou klimatu.

Ze zpráv o evropské přírodě jasně vyplývá, že cílů strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 nebylo dosaženo. Nová strategie do roku 2030 a strategie „Od zemědělce ke spotřebiteli“, které tvoří Zelenou dohodu pro Evropu, vytyčují nové ambiciózní cíle pro příští dekádu a přináší novou naději. Stále ještě máme šanci: potřebujeme odhodlání, investice a odbornost, abychom zajistili zdravou a rozmanitou planetu pro budoucí generace. Pokud však bude svět pokračovat v zajetých kolejkách, jako by se nic nedělo, současné tempo poklesu rozmanitosti nezastavíme.

10. září, WWF: Living Planet Report 2020

Zpráva Světového fondu na ochranu přírody (WWF) odhaduje, že se populace obratlovců na celém světě za posledních 50 let dramaticky zmenšily o více než dvě třetiny. „Devastace přírody a ztráta biodiverzity je tak závažná, že má katastrofální dopad nejen na populace živočichů a rostlin, ale i na lidské zdraví a veškeré aspekty našich životů“, řekl Marco Lambertini, ředitel WWF.

Za klíčový faktor poklesu biodiverzity považuje zpráva neudržitelný způsob produkce potravin a stanovuje rok 2030 jako mezník, do kdy je třeba jej zásadně změnit a ovlivnit chování spotřebitelů směrem ke zdravějšímu a přírodě přátelskému stravování.

15. září, OSN: Global Biodiversity Outlook

Zpráva o světové biologické rozmanitosti, kterou již popáté vydává Program OSN pro životní prostředí (UNEP), ukazuje, že se národním vládám nepodařilo zcela dosáhnout žádného z vytyčených cílů v ochraně druhů a stanovišť, tzv. Aichi targets, na kterých se před deseti lety dohodlo více než 150 zemí světa. „Nadešel čas, abychom hromadně povstali k ochraně, obnově a udržitelnému využívání biodiverzity,“ řekla Inger Andersenová, ředitelka UNEP. „Čím více lidstvo využívá přírodu neudržitelným způsobem, tím více si podkopává svůj vlastní blahobyt, bezpečí a prosperitu,“ varuje Elizabeth Maruma Mremaová z OSN.

Zpráva OSN ale také vyzdvihuje některé úspěchy:

Tempo odlesňování je o třetinu pomalejší než v předchozí dekádě.

Od roku 2010 bylo vymýceno 200 invazních savčích druhů, což prospělo 236 původním druhům.

I když je rychlost vymírání vysoká, mohla být dvakrát až čtyřikrát vyšší, pokud bychom nepřijali žádná ochranná opatření; od roku 1983 bylo před vyhnutím zachráněno 28–48 druhů.

170 zemí aktualizovalo své národní strategie na ochranu biodiverzity.

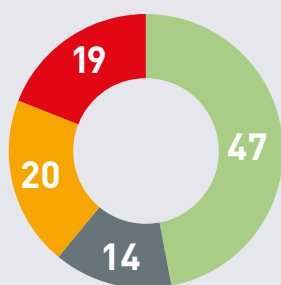
Údaje o biodiverzitě se za posledních deset let sedmkrát znásobily, nyní máme k dispozici 1,4 miliardy volně dostupných záznamů o výskytu druhů.

Veřejné mezinárodní zdroje financí na ochranu biodiverzity se v posledním desetiletí zdvojnásobily.

30. září, BirdLife: Birds and biodiversity targets

BirdLife přináší naději. Přes mnohé neúspěchy a zklamání přineslo poslední desetiletí i řadu úspěchů, které dokazují, jak dosažitelná může být ochrana přírody, pokud je dostatečně politicky podporována. Díky legislativním opatřením a ochranná opatření usílí se podařilo zvrátit klesající trend u rákosníka ostricového, luňáka červeného nebo orlosupa bradatého. Zpráva ukazuje, že existují řešení problémů, kterým dnes naše planeta čelí, a že příroda se dokáže obnovit, pakliže tato opatření uplatníme.

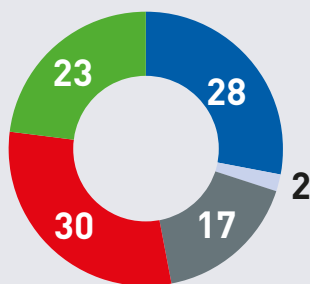
Stav populací ptačích druhů v EU, údaje o 463 druzích (%):

Zelená – příznivý, šedá – neznámý, žlutá – slabý (téměř ohrožené a ubývající druhy), červená – špatný (ohrožené druhy)

Zdroj: EEA (Stav přírody v EU)

Krátkodobé trendy početnosti hnízdních populací ptáků v EU, údaje o 467 druzích (%):

Zelená – rostoucí, modrá – stabilní, světle modrá – proměnlivý, šedá – nejistý, červená – klesající

Zdroj: EEA (Stav přírody v EU)

Hnízdící druhy, které ubývají v téměř polovině členských států EU – krátkodobé trendy (*včetně ČR): chřástal polní, tuhyk obecný*, koroptev polní, čejka chocholatá,

Hnízdící druhy, které přibývají v téměř polovině členských států EU – krátkodobé trendy (*včetně ČR): kopřivka obecná*, morčák velký*, husa velká*, brhlík lesní*

19. října 2020, Evropská agentura pro životní prostředí (EEA) a Evropská komise: Stav přírody v EU

Hodnocení vychází z informací poskytnutých členskými státy EU, přičemž se jedná o nejrozsáhlejší sber dat o stavu přírody v Evropě. Zpráva dokládá, že čtyři z deseti druhů ptáků v Evropě jsou ohroženy a téměř třetina všech ptačích druhů ubývá. Za posledních šest let se ale také zvýšil počet i plocha území chráněných v síti Natura 2000 a EU dosáhla cíle chránit 18 % plochy své pevniny a 10 % rozlohy moří.

„Zajištění zdraví evropské přírody a blahobytu lidí vyžaduje zásadní změny způsobů, jakými produkuje a konzumujeme potraviny, pěstujeme a využíváme naše lesy a jak stavíme města. Tyto snahy musejí jít ruku v ruce s lepší implementací legislativy ochrany životního prostředí, se zaměřením na obnovu přírodních stanovišť i ambicióznějšími opatřeními ke zmírnění dopadů klimatické změny, zejména v oblasti dopravy a energetiky,“ shrnul Hans Bruyninckx, ředitel EEA.

Některé závěry EEA:

Podíl ohrožených ptáků se za šest let zvýšil o 7 % na současných 39 %; nejhůře jsou na tom polní ptáci.

Nelegální zabíjení a lov jsou největší hrozbou pro tažné ptáky.

Mezi druhy, které přibývají, patří husice rezavá nebo alkoun obecný, pro něž byla vyhlášena chráněná území v síti Natura 2000.

Z hnízdních ptáků v největším počtu zemí přibývají jeřáb obecný a luňák červený v důsledku lepší ochrany biotopů nebo revitalizací a zlepšení znalostí, monitoringu a povědomí veřejnosti. Pouze 18 % sledovaných biotopů je v dobrém stavu, 81 % je ohroženo; nejvíce mizejí louky a pastviny, písečné přesypy a rašeliniště.

Polovina vodních a mořských ptáků ubývá.

Zákaz vstupu aneb ochrana přírody v Česku

Již dlouho chci napsat o omezování pohybu v krajině formou zákazů vstupu, které odporují zákonu o ochraně přírody (č. 114/1992 Sb.). Článek „(Ne)milovaný rybník Kotvice“ z posledního čísla *Ptačího světa*, který jeden takový zákaz-nezákaz vstupu na hráz obhájí a jeho nerespektování birdery považuje za „házení klacků pod nohy“ ochranářům, mé rozhodování uspil.

Omezení vstupu na hráz nemá oporu v zákoně

Vyvěšování zákazů a stavění různých zábran v přírodě je u nás běžnou lidovou zábavou. V CHKO Poodří je několik načerno postavených bran, které zabraňují lidem v pohybu. Když jsem před několika lety na tuto skutečnost Správu CHKO upozornil, dali mně po poradě s právníky za pravdu, a tím to pro ně skončilo. Zákazy vstupu a brány tedy nerespektují, což mně přineslo několik konfliktů, při nichž jsem vysvětloval rybářům obsah § 63 Přístup do krajiny z uvedeného zákona. Naneštěstí někteří čeští ochránci přírody mají nástroj v podobě zákazu vstupu také na prvním místě.

Klíčové citace z § 63 zákona č. 114/1992 Sb.:

(2) Každý má právo na volný průchod přes pozemky ve vlastnictví či nájmu státu, obce nebo jiné právnické osoby, pokud tím nezpůsobí škodu na majetku či zdraví jiné osoby a nezasaahuje-li do práv na ochranu osobnosti či sousedských práv. Je přitom povinen respektovat jiné oprávněné zájmy vlastníka či nájemce pozemku a obecně závazné právní předpisy.

(3) Práva podle odstavce 2 se nevztahují na zastavěné či stavební pozemky, dvory, zahrady, sady, vinice, chmelnice a pozemky určené k faremním chovům zvířat.

(4) Při oplocování či ohrazování pozemků, které nejsou vyloučeny z práva volného průchodu podle odstavce 3, musí vlastník či nájemce zajistit technickými nebo jinými opatřeními možnost jejich volného průchodu na vhodném místě pozemku.

Pohyb v krajině, která nepatří fyzické osobě, tedy nelze omezit tabulí nebo branou, a to ani v případě, že se jedná o přírodní rezervaci (PR), kterou Kotvice je. Zákaz vstupu mimo vyznačené cesty se týká až národních přírodních rezervací (§ 28, 29, 33, 34). Omezit vstup z důvodu ochrany přírody například pro nadměrnou návštěvnost je možné pouze v národních parcích, národních přírodních rezervacích, národních přírodních památkách a v první zóně chráněných krajinných oblastí (§ 64). Správy CHKO fakt, že v PR je ze zákona povolen volný pohyb, obcházejí tak, že ve vyhláškách některých PR stanovují různá omezení pohybu (pohyb v PR Kotvice omezen není). V PR Bartošovický luh nemůžete vstupovat mimo veřejné komunikace, v PR Bažantula nesmíte na hráze a v PR Kotvice můžete všude. Návštěvník PR by si tedy měl před cestou do přírody prozkoumat vyhledávací dokumenty rezervací, aby věděl, které zákazy respektovat musí a které ne. Fanoušci *Kroniky města Kocourkova* jsou určitě spokojeni.

Omezení vstupu na hráz nemá oporu ani v ornitologii

Někdo možná namítne, že zákony bývají často špatné a v tomto případě jde přece hlavně o hnízdící ptactvo. A to je další nepravda. Lokalitu navštěvuji již více než dvacet let a nevím, které druhy ptáků by zde mohly být rušeny, a to ani ve vrcholném hnízdním období, natož pak v srpnu. Je zde sice poslední kolonie racků v Poodří, ale zmizelé kolonie v Bartošovicích a Jistebniku byly mnohem dále od cest, takže lidé rackům určité nevadí. Pokles hnízdicích potápek černokrkých souvisí s příliš vysokou hladinou vody, jejíž snížení a zastavení kolísání není CHKO schopna zajistit. Na rozdíl od blízkých rybníků v Polsku u Zatoru zde hojně nehnízdí ani rybáci bahenní, kvakoši, potápky černokrké nebo bukači. Sami autoři článku také neuvádějí, které druhy ptáků jsou na hrázi rušeny, jejich jediným argumentem je počet lidí, který zjistili pomocí sčítacích zařízení (průměrně 21 osob denně).

Proč se tedy o omezení vstupu CHKO snaží?

Omezování vstupu nemá oporu v zákoně ani v potřebách hnízdicích ptáků. Proč se tedy o to ochránci přírody snaží? Za hlavní příčiny pova-

Příklad zákazové a výhrušné tabule ze Záhlinických rybníků, kterou orgány ochrany přírody tolerují několik let

žují nedostatek zkušeností ze zahraničí a snahu o udržení zvykových privilegií.

V cizině mají k ochraně ptactva a edukaci lidí často zcela opačný přístup než autoři článku. Snaží se tam na místa s ptáky lidi přilákat, pozorování jim usnadnit a ptáky ochránit. Například přímo z budovy infocentra Valverde v NP Doňana můžete doslova nahlížet do hnízd volavek a ibisů nebo se můžete projít okolo lagun, od nichž vás odděluje dřevěný plot, ve kterém jsou vyřezána okna pro snadné pozorování. Pokud má tedy Správa CHKO dojem, že jsou ptáci na hrázi Kotvice rušeni, pak by zde mohla postavit právě takový plot.

V Česku máme zvyk, že v přírodě si nejsme rovni. Nejrovnější jsou si rybáři a myslivci. Když se jim nelíbí, že lidé chodí na hráz, postaví bránu. Profesionální ochránci však neprotestují a chtějí mít také nějaká privilegia. A zámkou k nim je „výzkum“, jakýkoliv a čehokoliv. Je pro ně činnost vyšší a ušlechtlejší než stání za stativákem, ležení za foťákem nebo procházení se s dětmi a kamarády. Nemohu přijmout tvrzení z článku, že lidé, kteří toto „nic“ dělají, nemají na hrázi co pohledávat. Až autoři článku o Kotvici pochopí, že tito lidé v přírodě naopak mají co dělat, zmizí problém s obhajobou jejich přítomnosti na hrázi před rybáři a myslivci a zmizí i domnělé „házení klacků pod nohy“.

Pozn.: Článek byl redakčně krácen a jeho celé znění najdete na webu klub300.cz.

Michal Šindel | je absolventem přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity, kde byl jeho „ptačím“ učitelem doc. Drahomír Kondělka. Nejraději cestuje za ptáky západního Palearktu. Cestopisy ze svých ptačích výletů publikuje na stránkách Klubu 300. Od roku 2015 je členem FK ČSO.

Projekt Athene byl pro severočeské sýčky jednoznačným přínosem

Foto: Jiří Hornek

Dospělý sýček krmí svá letošní mláďata

V květnu skončil projekt Athene, tříletý komplexní projekt na ochranu sýčků v severozápadních Čechách, kde se v současnosti nachází naše největší populace, jejíž podpora má zásadní význam pro záchranu druhu v celé České republice. Hlavní přínos přeshraničního projektu, na kterém se na české straně kromě ČSO podílely i Ústav biologie obratlovců AV ČR a Muzeum města Ústí nad Labem, spočívá zejména v efektivnější ochraně sýčků skrze vhodné hospodaření na lovištích, podporu hnízdění v budkách či odstraňování smrticích pastí. Projekt přinesl i důležité poznatky o ekologii, genetice a chování sýčků, využitelné pro záchranu druhu na celém území Česka. Naše úsilí bylo završeno letos v srpnu, kdy MŽP schválilo záchranný program pro sýčka obecného, na němž jsme se významně podíleli.

Rozšíření

Prvním krokem při ochraně sýčka je detailní znalost jeho rozšíření, protože nejúčinnějším opatřením je právě ochrana obsazených hnízdních teritorií. Každým rokem jsme zkontrolovali 300–500 lokalit. Počet těch obsazených se lišil a pohyboval se mezi 56–65 teritorií sýčků ročně (graf 1). Kromě sýčků jsme zaznamenávali i další sovy otevřené zemědělské krajiny, zejména kalousy ušaté a sovy pálené. Každoročně jsme odhalili několik nových lokalit, na které jsme v nadcházející hnízdní době upřeli pozornost.

Bezpečné hnízdění a potrava

Dalším krokem pak bylo zajištění bezpečného hnízdění a nabídky vhodných lovišť, která mohou vést k vyšší hnízdní úspěšnosti. Během projektu jsme proto sýčkům nabídli bezpečné hnízdní budky umístěné tak, aby se k nim nedostaly kuny, kočky a další predátoři. Nyní máme v regionu instalováno celkem 105 budek na 38 lokalitách. Cílené umísťování budek v obsazených teritoriích do míst s četnými pobytovými

mi znaky přineslo ovoce. Sýčci začali budky ochotně obsazovat, a počet využívaných budek tak každoročně roste. Letos sýčci hnízdili už v 18 budkách, ze kterých vylétlo 71 mladých ptáků, tedy 75 % všech letos zjištěných mláďat (graf 2 a 3). Podařilo se nám také umístit čtyři budky s kamerami a ve třech z nich sýčci skutečně zahnízdili. Z pořízených videí jsme mohli blíže poznat inkubační chování sýčků, péči o mláďata i spektrum přinášené potravy a četnost krmení v závislosti na typu kořisti a fázi hnízdění. Tato zjištění nám mohou pomoci v zajištění efektivnějšího hospodaření v loveckých biotopech.

Biotypy pro sýčka

Analýza biotopových vazeb nám ukázala, že sýčci v nejbližším okolí svých hnízdišť preferují zemědělské farmy, sady a pastviny, tedy různorodou mozaikovitou krajinu s vysokou druhovou pestrostí. Sýček tak může být vnímán jako indikátor zdravé zemědělské krajiny. Analýza nám dále ukázala, že travnaté biotypy, zejména pak pastviny hospodářských zvířat, představují nejdůležitější lovecké biotypy sýčků. Farmy a stará zástavba jsou zase důležité jako hnízdní prostředí sýčků. V rámci praktické péče o loviště sýčků jsme pak s hospodáři domlouvali pásovou seč lučních ploch či uzpůsobení pastvy hospodářských zvířat tak, aby sýčkům zajišťovala dostatek kořisti a snadný přístup k ní v průběhu hnízdění. Tato opatření byla za dobu projektu provedena na více jak 30 hektarech. Na některých lokalitách s pásovou sečí, kde byl nedostatek přirozených posedů, jsme s úspěchem vyzkoušeli použití bidýlek ve tvaru T, ze kterých by sýčci mohli snáze lovit. Sýčci je ochotně přijali prakticky okamžitě po instalaci.

Smrticí pasti

Kromě zajištění loviště a bezpečného hnízdiště také podporujeme přežívání sýčků tím, že z jejich teritorií soustavně odstraňujeme smrticí pasti, v nichž bohužel hyne až třetina všech sýčků. Celkem jsme odstranili stovky nádrží na vodu, napáječek, stojících rour, okapů či sítí. Jelikož se jedná o široce rozšířený problém, snažili jsme se na něj upozornit v řadě článků (i pro stavební portály) či projektovém letáku, který najdete na webu ČSO.

Graf 1: Monitoring sýčků

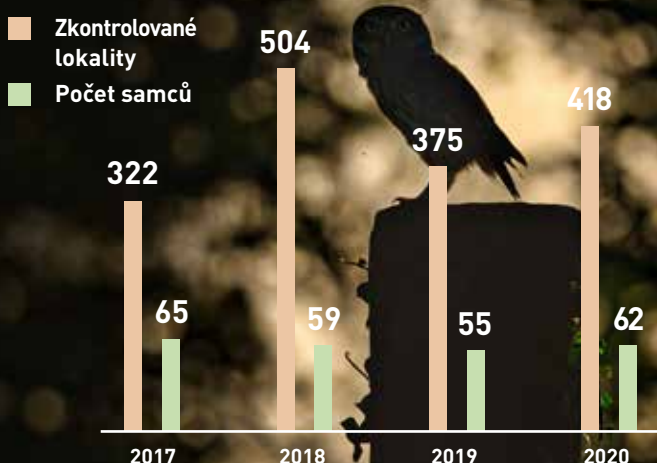

Foto: Jiří Hornek

Graf 2: Obsazené budky

Foto: Jiří Hornek

Graf 3: Zjištěné hnízdní statistiky

Genetické analýzy

Populace sýčků v celém Česku nyní nepřesahuje 130 hnízdních párů a jednotlivé populace jsou od sebe vzájemně izolované. Sýčky tak může ohrožovat i omezená migrace mezi jednotlivými populacemi či ztráta genetické variability. To se pak může projevat v nižší schopnosti populace přizpůsobovat se změnám prostředí či vést k příbuzenskému páření, které zase může způsobit nižší přežívání a horší reprodukci. Nami provedené genetické analýzy ale ukázaly poměrně nízký stupeň inbreedingu (příbuzenského křížení) i to, že mezi zbylými populacemi stále dochází k výměně genů, a tím i jedinců. Zůstává otázkou, je-li tok genů mezi populacemi dostatečný k tomu, aby v jednotlivých subpopulacích nezpůsobil významné genetické změny, nebo zda se díky dlouhověkosti sýčka (až 10 let) problém zatím na genetické úrovni neprojevil. Některé studie však ukazují, že pro dlouhodobé zachování životaschopnosti populace sýčka obecného je potřeba minimálně 1000 jedinců.

Bioakustický monitoring

Zajímavé výsledky s velkým aplikačním potenciálem i pro další druhy ukázal náš výzkum zaměřený na hlasovou variabilitu sýčků. Bioakustický monitoring, během něž byly každoročně pořizovány a analyzovány desítky nahrávek, ukázal vysokou variabilitu houkání samečků. Tento výsledek nám v praxi umožňuje identifikovat jedince pouze na základě hlasu, bez nutnosti jejich odchytu, a dále určení přežívání a přesunů jednotlivých samečků mezi lokalitami.

Popularizace

Popularizace problematiky ochrany sýčka mezi farmáři a laickou i odbornou veřejností nám pomáhá sýčky efektivně chránit. Organizovali jsme proto desítky přednášek a exkurzí v Čechách i v zahraničí, a stali jsme se dokonce kmotry alba rockové skupiny Sýček. O kritickém úbytku sýčků a možnostech jejich ochrany jsme informovali celostátní média

i oblastní zpravodaje v místech, kde sýčci ještě žijí a veřejnost jim tam může pomoci. V roce 2018 byl sýček zvolen ptákem roku a k této příležitosti jsme vydali monotematické číslo *Ptačího světa* (ke stažení na webu ČSO). Jen za poslední tři roky se zprávy o naší práci na ochraně sýčka několikrát objevily v hlavním zpravodajství ČT a vzniklo několik dokumentů a reportáží. Novinkou je i natočení strhujícího dokumentu o ochraně sýčků v režii Jana Hoška *Slyšet sýčka*, který snad brzy představíme široké veřejnosti.

Spolupráce s farmáři

Nejdůležitějšími spojenci při záchraně sýčků jsou pro nás farmáři a další majitelé objektů, kde sýčci hnízdí. Právě úzká spolupráce s nimi představuje klíč k ochraně sýčků. Farmáři nám pomáhají upravovat hospodaření na lovištích sýčků, instalovat budky či odstraňovat smrtící pasty. Vytvořili jsme pro ně speciální trička s motivem ochrany sýčků, připravili příručku o ochraně ptáků v lidských sídlech, kalendář či hrnečky a magnetky s motivem sýčků.

Po celou dobu trvání projektu Athene jsme se ze všech sil snažili křehké populaci sýčka pomoci a chceme v tom pokračovat i v budoucnu. Letošní závěrečná sezona byla pro sýčky nejméně úspěšnější ze všech, které pamatujeme, a to díky dostatku potravy ve formě přemnožených hrabošů. Smutnou tečku za projektem bohužel přinesl až letošní podzim. Omezení aplikace rodenticidů v širokém okolí hnízdišť sýčků a sov pálených v severozápadních Čechách sice můžeme považovat za úspěch ochrany přírody a tlaku veřejnosti, i když přišlo až v době, kdy mnoho rodenticidů již bylo po polích rozsypano. Toto omezení však vedlo k zásadnímu zhoršení vztahů s farmáři a mnozí z nich již nyní vyžadují odinstalování sýčcích budek a ukončení naší dlouhodobé spolupráce. Buducnost sýčka je v takové situaci velice nejasná. A to bohužel nesýčkejeme...

Děkujeme za neutuchající podporu členů ČSO i široké veřejnosti!

Martin Šálek a Miroslav Bažant

Foto: Alena Klvaňová

Ohlédnutí za 2. žakovskou ornitologickou konferencí

V pondělí 21. září se v Toulcově dvoře v Praze uskutečnila 2. žakovská ornitologická konference. Jako mnoho dalších akcí byla ovlivněna covidem-19: po nuceném zrušení prvního termínu odpadly školní kolektivy, ale jednotlivci se k naší radosti odhlásilo jen pár. Z bezpečnostních důvodů jsme akci ponechali v komorním duchu, to se ale vůbec neodrazilo na kvalitě přednášek. Přednášející nás ohromili svými znalostmi i zápalom a mile nás potěšilo zjištění, že většina z nich je členy ČSO, což svědčí o jejich hlubším zájmu o obor.

Program obsahoval sedm žakovských přednášek, tři přednášky odborníků a představení čtyř posterů. Hned několik účastníků prezentovalo výsledky víceletého výzkumu včetně statistické průkaznosti, jako například Jakub Hrouda, který zkoumal význam prostředí pod vedením vysokého napětí pro druhovou diverzitu a početnost ptáků a byl oceněn odbornou porotou. Cenu diváků pak získal Martin Břečka, který zaznamenával výskyt a aktivitu sov na Liberecku. Ale i přednášky nejmladších účastníků předčily očekávání, třeba v případě příspěvku o mapování zimních shromaždišť kalousů ušatých. Dojalo nás, že Matyáš Dyčka byl v devíti letech ochoten pustit se do mapování i s předpokladem, že možná žádné shromaždiště nenajde. I dospělým účastníkům občanské vědy je totiž třeba zdůrazňovat, že negativní výsledek je také výsledek, který má cenu.

Velmi se vydařila i přehlídka posterů pod širým nebem, kde měl každý z autorů příležitost svůj výzkum představit. Cenu za nejlepší poster získala Rozálie Klvaňová, která pátrala po tom, jak má vypadat správná budova pro jiříčku obecnou.

Podobné akce mají pro žáky velký význam – poznají vrstevníky se stejným zájmem a získají další motivaci. Potěšila nás i zpětná vazba rodičů, kteří doprovázeli mladší účastníky – prý už cestou domů přemýšleli nad tématem, kterému se budou věnovat příště, či zvažovali zapojení do Středoškolské odborné činnosti, jež byla na akci představena. Zasloužené odregování na závěr přinesla ukázka kroužkování, při kterém tentokrát ptáci lépe spolupracovali. Pevně doufáme, že všem účastníkům zájem vydrží a další konference proběhne již bez potíží v roce 2022! Fotoreportáž z té letošní si můžete prohlédnout na birdlife.cz.

Gabriela Dobruská a Katarína Slabeyová

Nová Guinea – hledání okřídlených legend

Stojíte v nebeských výšinách největšího a nejvyššího tropického ostrova světa. Z téměř 5000 metrů nad mořem dohlédnete k severnímu pobřeží lemovanému burácivými vulkány, kde se v deštném lese prohánějí ptáci tak nádherní, že byli dlouho pokládáni za tvory z ráje¹.

¹ Ulovené rajky byly dováženy do Evropy bez křídel a nohou. Ptáci, kteří zdánlivě neměli končetiny, se dle tehdy uznávaných názorů jen vznášeli v oblacích a živili kapkami rosy.

Vycházející slunce vykresluje zlatou barvou širokou dráhu nížinného toku a vy s určitostí víte, že právě teď se po jeho břehu jistojistě procházejí nejmohutnější zvířata ostrova. Jen jejich zobák a zblízka i podivné peří prozrazují, že to nejsou zázrakem přežívající ještěři druhohor. Ulevíte očím od toho dalekého zamlženého pohledu a spočínáte na prvních horských hřebenech. Tam někde ve stínu lesních velikánů opeření místní ukryli stavitelská díla tak umně vybudovaná a zdobená, že jsou neznalými považována za lidské výtvořky. Znovu prožíváte udýchaný výstup do tisícimetrových výšek. Tady po kmenech obrostlých mechy a lišejníky směle šplhají jedovatí ptáci se stejným jedem, jaký mají šípové žáby Amazonie. Konečně přichází úleva od těžkého, vodou nasyceného vzduchu mlžného lesa a dostavuje se narkotické omámení nadmořskou výškou. Po skalách tu poskakují drobní ptáčci, uvězněni ve svém kamenném světě kolem se rozpínající hradbou pravěkých stromových kapradin. Vše zahalující mraky vás vytrhnou z úvah. Je na čase sestoupit zpět do útrob ptačího ostrova.

Celkem 769 druhů, polovina z nich nežije nikde jinde². Legendární rajky, lemčici a kasuáři vstupují do folklóru, na státní vlajku, známky, mince a bankovky, jmenují se po nich univerzity a sportovní kluby. Celý ostrov má tvar ptáka, a dokonce i zeměpisné názvy jeho částí připomínají ptačí anatomii.

Který obdivovatel ptačtva by nechtěl vidět takovou ptákům zaslíbenou zemi? Nová Guinea je však daleko. Navíc je notoricky známá pro nejtěžší formu malárie a mizernou bezpečnost. Přínejmenším její východní půlka, samostatný stát Papua Nová Guinea, je pekelně drahá a pobyt se ještě prodrazí užitím místních letadel. Silniční infrastruktura je totiž velmi omezená, převážně až neexistující. Hledání ptáků ve většinou potmělém pralese je pak výzvou samo o sobě a placený průvodce byl dalším klínem do rozpočtu.

² „Ptačím“ je nazýváno hodně ostrovů. Nová Guinea jím však je suverénně. Pro srovnání další velké ostrovy: Borneo 688, Sumatra 580, Šrí Lanka 493 a Madagaskar 258 druhů.

Mimořádná pestrost prostředí Nové Guineje generuje nejbohatší ostrovní faunu ptáků na světě; Sněžné hory a jezero Habema

Lov rajek pro peří je stále prestižní záležitostí. Chlapci zkoušejí štěstí od útlého věku. Trička se státní vlajkou jsou pokusem o zvýšení národního povědomí v zemi s 832 mluvenými jazyky. Pod levým ramenem hocha uprostřed je patrná stylizovaná rajka valavá – symbol státu Papua Nová Guinea a zároveň druh, který chlapci právě pronásledují. Provincie Morabe.

Řešením je vypravit se sem po vlastní ose a všechny tyto obtíže minimalizovat. Možná právě období, kdy nová forma koronaviru blokuje globální dopravu, nám dává prostor se na takovou cestu řádně připravit.

ZÁPADNÍ NOVÁ GUINEA

Pohoří Arfak – tanečníci a stavitelé nemající v ptačím světě konkurenci

Při plavbě na Novou Guineu ze západu spatříte nejdříve poloostrov Ptačí hlavu (shora připomíná hlavu podivného bažanta). Vysoké kopce pokryté bujným pralesem s cáry mlhy povalujícími se v korunách stromů slibují životní ptačkářský zážitek. Nejsnadnější je doplnout až do Manokwari a vtěsnat se mezi vesničany vracející se z nákupu ve městě terénními pick-upy zpět do hor. Vesnice Mokwam je známá destinace, kam míří fotografové a filmaři z celého světa. Sídli tu několik bývalých lovců, kteří vás dovedou k tanečním arénám rajek a chýškám lemčků, kvůli nimž tu jste. Žádný jiný pták, vlastně ani jiné zvíře, nestaví něco takového. Pouze lidé. Chýška 1,5 m vysoká, 2 m široká, se zahrádkou ozdobenou hromádkami barevných plodů a květů, broučích krovek a v blízkosti sídel i pestrých obalů lidských produktů, připomínající smetiště. Před tím vším pozpěvuje skromně vypadající majitel – lemčík prostý. Imituje hlasy a zvuky pralesa a ke svému dílu láká samice v naději, že podlehnou jeho bohatství a umu. Pohoří Arfak je však ptačím parkem kultury a oddechu. Na své si tu přijdou i milovníci tance. Samci rajek, stejně jako lemčíci, využívají hromadu volného času, který mají díky nadbytku potravy, k parádění se a předvádění.

Foto: Břenek Michálek

Obrovští kasuáři jsou stále loveni a jejich mláďata se vykrmuji na maso, a proto jsou v lese téměř nespavitelní. Lov je však neohrožuje tolik jako odlesňování kvůli plantážím olejné palmy. Kvůli všudypřítomnému obchodu se všechny tři druhy dostávají do míst, kde přirozeně nežijí. Zde severní kasuár jednodlaločný na jižním pobřeží.

Rady k nezaplacení:

- Na ostrov při dostatku času docestujete levněji po zemi a po moři z jihovýchodní Asie.
- Malárii se vyhnete užitím správných antimalarik, spaním a odpočinkem pod moskytiérou a pobytem ve vyšších nadmořských výškách, kde je méně komárů. Nad 1700 metry nad mořem parazititičtí prvoci, kteří malárii způsobují, nepřezívají.
- Spát se dá ve stanu nebo v chýších domorodců, kteří by nepřenесли přes srdce, kdybyste s nimi i nepojedli. Většinu „západáků“ se však nabízené hlízy, nesladké banány a žele ze ságové palmy přejí hned první dny na novoguinejském venkově. Nezapomeňte proto ve větších městech západní doplňky stravy dokoupit, už jen proto, abyste nemuseli vesničany tolik vyjdat.
- Létání, uhlíkovou stopu, a tím případně „flygskam“ (neboli stud z létání), pokud jím trpíte, omezíte hromadnou dopravou (nejčastěji budete součástí hromady lidí na terénní toyotě) nebo chůzí.
- Abyste viděli ikonické ptáky ostrova, nemusíte přelétávat sem tam, přestože silnice napříč ostrovem chybí. Ve zdánlivě neproniknutelné džungli probíhá neviditelná síť steziček propojující tisíce vesnic, rozsetých po většině území. To se ale netýká „ztracených světů“, velkých neobydlených oblastí, kam první průzkumníci vstoupili teprve nedávno. Po stezičkách se pohybuje poměrně hodně lidí. Zemědělci chvátající každý den i několik kilometrů na svá políčka, lovci, rodiny, které řadu dní pochodují na nákup do města nebo jen navštívit příbuzné. Ti všichni vás správně nasměrují, když dobře vyslovíte název svého cíle. Nežrídka se k vám někdo přidá, a pokud mu budete stačit, může vás i několik dní vést.
- Nebezpečná jsou hlavně velká města po setmění (Port Moresby tradičně zaujímá přední místa v žebříčku metropolí s nejvyšším počtem vražd) a jejich okraje i za dne. Nasloucháním doporučení místních se lze těm nejhorším místům vyhnout.³
- Kýžené ptáky pak najdete v místech, kde se moc neloví. Okraje vesnic jsou často „vyjedené“ a ptáci se tu bojí. Nabízí se několik státně nebo privátně chráněných území či rozsáhlejší nekultivované oblasti mezi vzdálenějšími usadlostmi.

Kdy?

- Během méně deštivé části roku od května do října, kdy je lepší viditelnost a snesitelnější teplota. Uprostřed tohoto období – v červenci – by mělo být nejlépe. V horách, které pokrývají většinu ostrova, však prší téměř každý den v roce. Nejvyhledávanější ptáci nemigrují, jsou tady celý rok, a proto vám nikam neuleť.

Foto: Břenek Michálek

Dokonalé stavby lemčků prostých je možné vidět jen v pohoří Arfak v indonéské části ostrova. Tento lemčík potvrzuje teorii o vzrůstající náročnosti staveb s klesající barevností jednotlivých druhů. Jen pro srovnání velikosti: samotný pták sedí na kmínku zcela vlevo.

Foto: Břenek Michálek

Průvodci si v Arfaku chrání svá místa s lemčiky a rajkami pomocí zákeřně umístěných hrotů na došlapová místa stezek. Už proto se, alespoň zde, vyplatí nepátrat po ptácích na vlastní pěst.

Taneční kreace místních rajek šestiperých nebo rajek nádherných, známé z novodobých dokumentárních filmů, jsou opravdu jen těžko uvěřitelnými výjevy přírody. Vesničané, kteří vás k nim zavedli, cestou vyhrabávají vejce tabonů hřebenatých z hromad tlejícího listí. Tlení vajíčka inkubuje a kupy listí přesně navádějí lačné domorodce ke snadnému zdroji proteinů.

³ Autorovi se tím podařilo čelit „pouze“ dvěma okradením, z toho „jen“ jednomu ozbrojenému.

Foto: Břenek Michálek

Papoušek malovaný je překvapivě málo plachý horský druh žijící až na horní hranici lesa; pohoří Maake (Sněžné hory)

Foto: Břenek Michálek

Při horní hranici lesa porostu často dominují typické stromové kapradiny

Foto: Břenek Michálek

Drahokam nejvyšších vrcholků Sněžných hor – lejsčík skalní

Foto: Břenek Michálek

Květosavka černopruhá miluje zářivé květy horských keřů, mezi nimiž ji lze odchytit

Sněžné hory – červení trpaslíci mrazivých výšin

Dnes už sem od pobřeží vede terénními auty průjezdná cesta z Jayapury, hlavního města indonéské půlky ostrova. Nikdo se ale nebude zlobit, pokud se necháte do Wameny uprostřed Sněžných hor dopravit letadélkem. Pravděpodobnost včasného dojezdu po ještě ne úplně dostavené pět set kilometrů dlouhé cestě vedoucí močály a horami je totiž minimální. Z Wameny se necháte přiblížit třeba motocyklem až do vesničky Walesi. Odtud po pěšinkách do poslední vesnice Pabilolo. Dým prostupuje kopulovitými střechami chýší. Usínat budete u ohně za zvuků ústní harfy a šeptání stařešinů. Idyllickou noc trochu naruší nepřříjemné, i když zoologicky zajímavé probuzení kousanci blech, lechtáním švábů a šramocením krys, běhajících ve ztemnělé chýši. Následující den vás už spolehlivě vede jen mapa nakreslená vesničany do vašeho deníku třemi čarami propiskou, které značí hlavní křižovatky stezek. Zanoříte se do mlžného mechového lesa a přivítá vás žlutočerný ploškozobý muchálěk černoštíty, papoušek lori proužkolící a konečně i rajky překrásné, které by byly překrásné, kdyby se alespoň na chvíli rozestoupila přízračná mlha. I tak ale obdivujete jejich siluetu s dlouhým pádlovitým ocasem a občas i tyrkysovou barvu těla probleskující tu a tam oparem. Výše na vás čekají krotký horský papoušek malovaný, křepelka novoguinejská a několik druhů dlouhozobých medosavek a květosavek. Po celodenním pochodu nad horní hranici lesa prostoupíte ledovcem vytvarovaným údolím (roztál teprve v minulém století) pod druhou nejvyšší horu ostrova – Trikoru. Tady je třeba se připravit na návštěvu nejvyšší žijícího ptáka Nové Guineje. Ještě před rozbřeskem začnete chvatně stoupat ke skalnatému hřebenu, který co nevidět začnou zahalovat mraky. Při výstupu po znepokojivě strmé skalní stěně za střídání deště a sněžení, kdy už snad nemůže být hůř, vedle vás přistane kouzelný skřítek s červenou náprsenkou: pan domácí – lejsčík skalní. Dosud byl pozorován jen na masivech dvou nejvyšších hor ostrova. Po otrpání se z fantastického výstupu zamíříte přes údolí řeky Uwe k jezeru Habema. Cestou spatříte majestátné mytické rajky žlutolaločnaté⁴, které přeletují mezi mechy obrostlými stromy při horní hranici lesa. Na hladině jezera proplouvá jeden z mála prohlášených ohrožených druhů Nové Guineje – kachna krahujková. Jen další tři druhy kachen dokážou žít celý život i v prudce tekoucích řekách. Najdete je po jednom druhu na Novém Zélandu, v Jižní Americe a Africe. Ze zpevněné cesty zpět do Wameny máte šanci spatřit další úžasné ptáky – rajku dlouhoperou a modrookou.

V příštím čísle se vydáme na východ Nové Guineje.

4 Dnes už jsou správně řazeny k medosavkám, a ne k rajkám.

Břenek Michálek | v letech 2006–2012 pobýval v Austrálii a Asii. V současnosti tráví život na loukách, kde se jako správce ptačích rezervací ČSO činí, aby se tu co nejvíce líbilo ptákům i lidem. Kromě ochrany ptáků se věnuje i ochraně netopýrů a biologicky hodnotných lokalit.

MORE

NL PURE
V JEDNOTĚ
S PŘÍRODOU

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

DÍKY
DOKONALÉ
OPTICKÉ KVALITĚ
SPOLEHLIVĚ
URČÍTE KAŽDÝ
DRUH

LEPŠÍ
POHLED
NA
SVĚT

Strakapoud malý
Dendrocopos minor

MeoStar S2 82 HD

MeoStar B1 10 × 42 HD

15%
sleva

na nejoblíbenější
produkty*

Exkluzivní nabídka nejoblíbenějších modelů pro členy ČSO:

- **MEOSTAR S2 82 HD**
okulár 30–60× WA
okulár 20–70×
- **PŘÍSLUŠENSTVÍ**
Adaptér S2
Lišta S2
MeoPix
Fotoadaptér
Brašna S2 Stay-on-case
Meopta/Manfrotto stativ
- **BINOKULÁRY**
MeoStar B1 8 × 32
MeoStar B1 8 × 42
MeoStar B1 10 × 50
MeoStar B1 10 × 42 HD
MeoStar B1 12 × 50 HD
MeoStar B1 15 × 56 HD

ČESKÁ
OPTIKA
od roku
1933

Doporučeno
Českou společností ornitologickou

Bližší informace a objednávkový formulář na www.birdlife.cz

* doporučené maloobchodní ceny pro členy ČSO

Meopta – optika, s. r. o., Kabelíkova 1, 750 02 Přerov
tel. +420 581 241 111 | e-mail: meopta@meopta.com
www.meoptasportoptics.com | www.meopta.com

